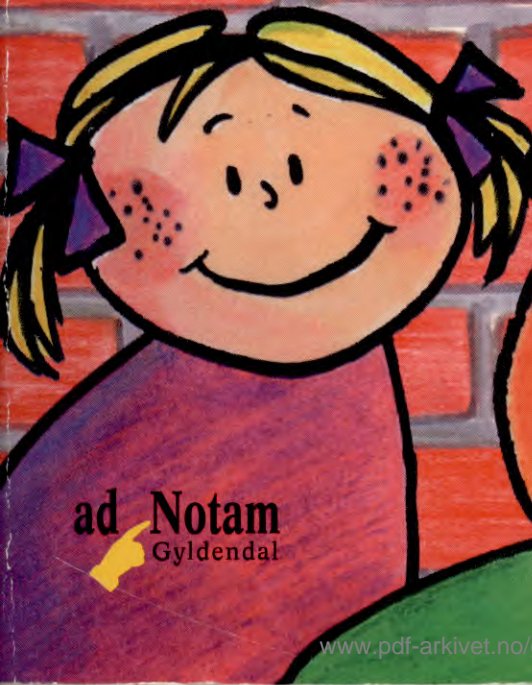

JORUN GULBRANDSEN

ER SKOLEN

FOR
Kari

ELLER
RONNY?!

ad Notam
Gyldendal

Tom side

**Er skolen for Kari
eller Ronny?**

Tom side

Jorun Gulbrandsen

**Er skolen
for Kari
eller Ronny?**

© Ad Notam Gyldendal A/S 1993

Redaktør: Knut Gørvell

2. opplag 1993

Formgiving og sideombrekking: Framnes Tekst & Bilde as

Omslag: Framnes Grafisk Design as

Sats og trykk: Norbok/PDC

Forfatteren har mottatt støtte fra
Det Faglitterære Fond

Alle henvendelser om denne boken kan rettes til:

Ad Notam Gyldendal A/S

Postboks 6730 St. Olavs pl.

0130 Oslo

ISBN 82-417-0160-8

Illustrasjoner:

When I grow up, © Jacky Fleming, s. 23

Moses making it up, © Viv Quillin, s. 32

From space, © Spellbound, s. 42

If Good had intended, © Viv Quillin, s. 59

Self Defence, © Jacky Fleming, s. 68

Equal pay fairy story, © Rona Chadwick, s. 69

Sex/pay difference, © Jo Morris, s. 72

What's a daddy for, © Spellbound, s. 74

Jobs for the girls, © Jacky Fleming, s. 92

You're being very childish, © Viv Quillin, s. 112

Robbery, © Arja Kajermo, s. 137

Because you're a boy, © Jacky Flemming, s. 139

Just like Tina Turner, © Claudette Dunkley, s. 149

Monumento to All, © Angela Martin, s. 165

Det må ikke kopieres fra denne boken i strid med åndsverkloven og fotografiloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Kopiering i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndraging, og kan straffes med bøter eller fengsel.

Boka er lagt ut
på nettet i fire deler.
Du finner resten
i pdf-arkivet.

Innhold

Forord	7
Innledning.....	9

DEL 1

Ulik hverdag i samme rom	13
---------------------------------------	-----------

1 Mellom båtene når stormen raser	14
2 Den som venter, venter forgjeves.....	18
3 Du husker vel Ronny?	23
4 Hjernen forandrer seg når det trengs	30
5 Vann koker bare i kolber.....	38
6 Atombomba - kan noen få den i huet?	41
7 Når noen spiller kurvball.....	46
8 Hvordan gi status til jentegymen?	49
9 Så pent du skriver!	56
10 Å slå Kari er moro, det!	62

DEL 2

Ingen gyldne fallskjermer til kvinner.....	69
---	-----------

11 Ingen gyldne fallskjermer til kvinner.....	70
12 Kan damer bare spise dessert og rope om hjelp? Eller hvorfor kan ikke hunnbeveren svømme?	77
13 Vaske, vaske	80
14 Hopp opp og bygg ei hytte!.....	85
15 Velg utradisjonelt!	90

DEL 3

Men hva skal vi gjøre?.....	95
------------------------------------	-----------

16 Bli kjent med de stille!.....	96
17 Karate, gris og gruppearbeid	102
18 Da Tom blei vanlig	108
19 Gi jentene mer plass!.....	113
20 Gå på tur til bekken!.....	122
21 Matteboka som fortellingsbok.....	132
22 Da jentene skulle bråke	136

DEL 4

La jentene slippe gutta noen ganger!.....141

23 Når noen hopper på deg.....142

24 Naturlig og naturlig, fru Blom.....146

25 Deling er morsomt 148

26 Vi får vel forsøke å regne litt da, jenter 154

27 Maurtua viser vei 158

28 Er vi mot gutter når vi tenker på jenter?.....162

Bokanbefalinger og tips 166

Litteratur.....177

Statistikk.....180

Forord

I 1971 begynte jeg som lærer i ungdomsskolen, havna etter noen år i barneskolen, og har vært der sida. Jeg har vanligvis full jobb som klassestyrer. Mange av erfaringene mine fra arbeid med tiltak for jenter og gutter, har jeg fra Lutvann skole i Oslo, der Aase Irene Lauritzen var rektor. Mange lærere på skolen jobba bevisst med kjønnsroller, og med å finne praktiske løsninger. Jeg har lært mye av Anne Margrethe Dalland, Ragnhild Palm Andersen og Grete Letting. Lutvann skole er dessverre nedlagt.

Noen av denne skolens erfaringer er med her, men også mange fleres. Fordi jeg har reist rundt og holdt kurs og innleda på møter, har jeg truffet mange lærere og førskolelærere som jobber for at jenter skal få den rettmessige plassen sin. Mye av det de har fortalt, er med her, så denne boka er på et vis laga av mange. Helga Tømmerbakke har leid meg rundt i barnehagen, takk til henne.

Takk til Knut Gørvell som også har strevd. Han er forlagsredaktør, og har på den tålmodige og konstruktive veilederens vis trudd at jeg ville klare å skrive denne boka. Takk for hjelpa også til Tronsmo bokhandel i Oslo. Spesialbokhandler for kvinnelitteratur vokser ikke på trær i Norge.

Så får vi se om det går som med mora mi. En dag da hun gikk i 6. klasse, sa den gamle læreren med streng stemme: – Nå skal dere skrive stil om en dag på skolen. Men den skal være sannferdig!

Mora mi skjønnte at han ville ha fram ærligheta og ikke smisinga, dessuten var hun en munter sjel, og skreiv hvordan de gleda seg til friminutta, og ikke minst hvorfor de gjorde det, hvordan de sto og hang når de skulle syngje, hvordan pultlokka smalt i et felles brak når de skulle hjem, og det ene med det andre.

Noen dager etter hadde læreren retta bunken med bøker. – Jeg skal lese Helgas stil, brumma han med den gamle stemmen sin.

Helga var mora mi, det. Og hun blei så glad og stolt over at læreren hadde valgt akkurat hennes, og klassen likte den godt, for de lo og så beundrende på mora mi. Læreren så på dem, reiste seg brått i all sin velde, og brølte så vinduene klirra og plankene i veggen sto og slamra:

– Tenk om presten leser dette!!! Jeg vil ikke se dere! Gå hjem!!!

Så gikk de hjem.

Lykke til med arbeidet!

Oslo, juni 1993
Jorun Gulbrandsen

Innledning

Er du lærer eller førskolelærer? Eller studerer du for å bli det? Jobber du som assistent på skolen eller i barnehagen? Er du mor eller far? Bestemor, kanskje? Går du på videregående skole eller på ungdomsskolen? Er du vanligvis interessert i å følge med på hva som skjer med jentene i samfunnet? Eller er du begynt å bli nysgjerrig akkurat nå?

Visste du at jenter ofte får mye mindre undervisning i klassen enn gutter? Eller at jenter i barnehagen og i klassen blir brukt som støtdempere mellom bråkete gutter? Eller at vi voksne ofte snakker barnsligere til jenter enn til gutter? Har du hørt at jenter får de billigste lekene? Visste du at to tredeler av alle ekstraressurser i skolen og i barnehagen går til gutter?

Har noen fortalt deg at lærere ofte roser jentene for pene bøker, mens gutta oftere får kommentarer til det de har prestert faglig? Har du hørt grunnen til at så mange jenter snur ryggen til fysikkundervisninga? Veit du hvem som bestemmer hva som skal skje i gymtimene?

Denne boka forsøker å svare på hvorfor det er slik. Skolen og barnehagen behandler jenter og gutter på temmelig forskjellig måte. Er skolen for Kari eller Ronny? Mange ganger tenker jeg at skolen ikke er for noen av dem. Undervisninga er for stillesittende, elevene får vært for lite aktive med å finne ut ting sjøl, og er for lite ute i naturen og samfunnet og undersøker hva som foregår der.

Det er mange ulikheter å bry seg om. Noen barn er vokst opp i bokhylla hjemme, andre er det ikke. Noen snakker bare sitt eget morsmål, norsk, og andre barn snakker morsmålet sitt hjemme og et annet språk på skolen. Disse ulikhetene er også verdt sine bøker. Men denne gangen gjelder det jenter og gutter.

Sjølsagt er ikke alle jenter like, og heller ikke er alle gutter like. Samtidig er det fellestrekk hos jentene, og fellestrekk hos gutta.

Kari i boka er ei forholdsvis arbeidsom jente, hun gjør stort sett det frøken sier, oppfører seg bra på skolen, bråker ikke, rekker opp handa, er sosial og faglig flink og har ei bestevenninne. Ronny er også en ålreit person, han jobber så lite han kan, må mases på, mister skolesakene sine hele tida, bråker i timene, kjeder seg, rekker sjelden opp handa, og roper ut det han vil si. Hva kan vi gi Kari? Hva kan vi gi Ronny? Det er i hvert fall ikke det samme!

Det fins et veldig stort materiale som viser hvordan jenter blir undertrykt i skolesystemet – fordi de er jenter. Den første delen av boka handler om hvordan dette skjer i det daglige i klasserommet og i barnehagen. Jeg mener at ikke bare de voksne må lære å se det, men jentene også, slik at de kan ta opp kampen om tida og oppmerksomheta hvis de ønsker det!

Den andre delen tar opp noen sider ved samfunnet rundt skolen og barnehagen. Skolen er inga øde øy atskilt fra resten av samfunnet, den påvirkes av alt som skjer utafor. Men det kan vi jo nettopp diskutere inne i skolen.

Den tredje delen tar fram en del erfaringer som handler om hva vi kan forsøke å gjøre til hverdags på skolen og i barnehagen. Det fins svært mange undersøkelser som beskriver hvordan situasjonen er, men ikke like mye er gjort for å oppsummere forsøk på endringer. De voksne kan gjøre mye. Men hvis jentene er med, kommer vi lenger.

De voksne klarer ikke så lett å rive seg løs fra de vanlige måtene å undervise på og å være sammen med barna og elevene på. Det er vanskelig å gjøre endringer i forholdet mellom jenter og gutter mens begge er der. Derfor blir det foreslått å dele dem i en del av tida. Fellesundervisninga går ofte på bekostning av jentenes behov. Dette handler den fjerde delen om.

Du trenger ikke lese boka i ett fra begynnelsen til slutten. Den er skrivi sånn at du kan starte der du er mest interessert.

Jeg har forsøkt å gjøre boka grei å lese. Derfor har jeg ikke putta sitater og kildehenvisninger inni teksten. I et eget avsnitt bak står det hvor jeg har opplysningene fra til hvert kapittel, og tips til videre lesing.

Der finner du også en god del offentlig statistikk som gjelder kvinners og menns ulike tilværelse i Norge.

Alfabetisk bokliste er også med, slik at de ekstra interesserte kan starte den store lesefølgen.

Noen ganger kommer jeg til skoler som er svært ulike dem jeg har jobba på. Derfor må jeg beklage den ensidige praksisen min. Bare ett år som lærer har jeg hatt en klasse på under 20 elever, alltid ellers har de vært fler, og nå har jeg f.eks. 28 femteklassinger med til sammen seks ulike morsmål. Derfor stoler jeg fullt ut på lærere som sier at forholda mellom gutter og jenter kan være annerledes når det er sju elever i klassen. Andre steder sier de at de har få elever, men ser de samme mønstra. Jeg kan bare si at den som undersøker, veit.

Barnehagen har jeg ikke jobba i. Men jeg har forsøkt å sette meg litt inn i noen av de forholda som angår jenter og gutter der. Boka vil naturligvis være prega av at det er skolen som er arbeidsplassen min, men jeg trur at skoleerfaringer på dette området har stor overføringsverdi, på samme måten som jeg kjenner meg godt igjen i fortellinger fra barnehagen. Det viser seg i hvert fall på kurs og møter om jenter og gutter: Foreldre og ansatte i barnehage, i ungdomsskole og i barneskole ler gjenkjennende av det samme! Det er de samme mekanismene som virker over alt. Du forstår nok hva jeg mener når du leser denne lille historia fra barnehagen:

Ved et bord satt barna og spiste sammen med den voksne Ingrid. Kari på tre år satt mellom fireåringen Ronny og Petter på fem. Da rakk Ronny og Petter ikke så lett bort til hverandre, og da gikk det greiere å få spist. På bordet sto brødskiver, ost, syltetøy og leverpostei. Ronny prata høylydt om at han skulle hoppe fra et kjempehøyt tre, og Petter skulle hoppe fra et enda høyere tre.

Kari var tynn og spinkel, med lyse krøller, veldig forsiktig, men hadde klart å trenge seg mellom de fire veivende guttearmene for å få tak i ei brødskive. Ellers var hun flink til å ikke mase, men be om ting hun gjerne ville ha, for hun hadde nettopp lært at det var høflig og fint. – Kan jeg få smøret? sa hun med den tynne, pipende stemmen sin, for det sto for langt unna.

– Hundre meter høyt! brølte Ronny.

– Kan jeg få smøret? sa Kari med den tynne, pipende stemmen sin.

– Tusen meter høyt! vrælte Petter og vifta så melka havna på asjetten og brødskiva til Kari. Hun tømte det som ikke trakk seg inn i brødskiva, på bordet. – Kan jeg få smøret?

– Så høyt som huset, ropte Ronny henrykt.

DEL 1

Ulik hverdag i samme rom

Denne første delen handler om at jenter og gutter blir behandla på forskjellig måte, både i klasserommet og i barnehagen. Det fører til at gutter i mye større grad spiller førstefiolin. Jenter er ikke dårligere til å spille, snarere tvert imot, men instrumentet blir ofte tatt fra dem. Hvordan skjer dette til hverdags?

Mellom båtene når stormen raser

Når vind og bølger kaster båtene mot hverandre, er det godt å ha en fender mellom dem. En støtdemper som kan ta av for det verste. På skolen og i barnehagen er fenderen som regel ei jente.

– Frøken! Nå vil jeg ikke sitte der lenger!

Kari kommer mot meg som et rasende spetakkel. Hun tramper i beina og har nok lyst til å si mer enn hun gjør. Jeg veit hvorfor. I lange tider har hun sitti på plassen sin i klasserommet og fått seg noen blyantstikk i ryggen bakfra, en albu i nesa forfra. Håret er klipt bak, bøkene er feid ned ganske ofte.

Kari er ei robust jente som pleier å kunne svare igjen hvis det er noe, men hun er ganske stille, veloppdragen og arbeidsom, og klarer som regel å jobbe sjøl om det går ei kule varmt rundt henne, for hun er samvittighetsfull.

– Søren, tenker jeg. Hvis hun ikke vil, hva skal jeg gjøre da?

Jeg tar henne til side og ser henne dypt inn i øya. Jeg er jente og veit hvordan hun tenker. Hun har som jente lenge deltatt i treninga til å bli en omsorgsperson for andre, og det veit jeg, så jeg sier med den appellerende frøkenstemmen min:

– Kari. Du veit hvordan det blir her hvis de to sitter ved sida av hverandre...! For det er Kari klar over. Og det ender med at hun tramper motvillig tilbake til plassen sin: – Javel, så får jeg sitte der litt til, da!

Og jeg står igjen med svart samvittighet og stor lettelse.

Det er nemlig sånn, at når jeg har mange Ronnyer i klassen min, og jeg vil at elevene skal sitte på rekker, plasserer jeg en Ronny på første pult. Da er han nær meg. Jeg kan raskt og uten for mye styr rekke ut en arm som kan være nok til at han **ikke** tar seg en løpetur i rommet, eller jeg kan mer eller mindre stille ta vekk biler, tegneserier, jojoer, spill eller annet, eller få rask øye-kontakt.

Bak Ronny plasserer jeg ei stille Kari, det **kan** være gutt det

også, men du veit den Kari-typen som jobber samvittighetsfullt sjøl om taket faller ned, og som finner seg i litt av hvert uten å klage for fort, og som tåler litt, i hvert fall ser det sånn ut. Bak Kari setter jeg nest-mest-Ronny, og så smører jeg resten utover.

Da har jeg Kari som fender, akkurat som fenderen mellom båtene. Ei super støtpute, en støydemper, som riktignok må dukke en gang iblant for å bevare helsa, som kunne hatt nytte av å ha hjelmen fra likestillingsheftene på huet, men som hjelper meg til å få mer ro i klassen sånn at det kan arbeides der. Jeg veit godt at Kari ikke liker seg. Men hva skal jeg gjøre? Med 26 elver i klassen hvorav fire er Ronnyer?

Det har streifa meg at jeg gjør noe med Kari. Hvor lett blir det for henne å reagere spontant og med avsky hvis noen slår og herjer med henne når hun blir større? Hun er jo lært opp i mange år på skolen til å tåle det. Hun har klaga til frøken, men frøken har bedt henne sitte der, sjøl om frøken veit at hun blir plaget. Hun er **bedt** om å tåle.

Hvor lett blir det for Kari å reise seg opp i all sin velde og kreve rettigheter på vegne av seg sjøl? Hvilket sjølbilde får Kari av å bli lært opp til at en veldig viktig grunn til at hun går på skolen, er at hun skal gjøre det sånn at **andre** skal få være der?

I konferansetimen hender det at mora til Kari sier idet de skal gå (mora kom for å si akkurat det, men det blir nevnt en passant i døra): – Jeg veit ikke om Kari har nevnt det (det veit hun godt at Kari ikke bare har nevnt), men hun er ikke så fornøyd med den plassen hun har nå (det var svakt sagt, og det veit hun også)...

Men mora har jo brukt et langt liv på å bli en person som forstår at kvinner og jenter må ta hensyn til andre, det veit jeg, og det benytter jeg meg av, så jeg sier: – Nå skal vi ikke snakke om andre elever her, men jeg kan i hvert fall si så mye at det blir veldig vanskelig i klassen hvis enkelte sitter i nærheten av hverandre! Kari er sånn ei grei jente, og vi har snakka om at hun skal prøve litt til. Ikke sant, Kari? Og mor forstår langt inni sjela hele opplegget, så nå tusler både mor og Kari hjem – nok en gang uten å ha fått utretta ærendet sitt.

På hjemveien husker Kari den gangen de satt og spiste i barnehagen. De satt på benker ved bordet. Ytterst satt hun. Så kom Christoffer, så kom Lise, og så kom Ronny. Det var ikke lett for verken henne eller Lise, det husker hun, for Christoffer og Ronny

tulla så fælt. Hun ville heller sitte ved sida av Lise, men da hun spurte de voksne om å få lov til det, svarte de at da kom de to gutta bare til å tulle enda mer.

Christoffer gjemte tallerkenen hennes. Til slutt fikk hun den igjen. Så tok han appelsinen til Lise. Hun fikk den igjen. Så gikk han under bordet og tok av dem tøflene. Hun fikk igjen den ene, men den andre måtte de leite etter i flere dager. Da fant de den. Så skjøv Ronny og Christoffer seg mot hverandre sånn at Lise ble klemt ut av benken og falt bakover. Hun slo seg ikke så mye. Så lå Kari plutselig sjøl på golvet. Da hun så opp, hadde hun sitti på bare en liten bit ytterst på benken. Christoffer og Ronny lo. De hadde skjøvet seg så sakte, så sakte mot henne, og sakte skubba henne utfor.

Etter at de hadde spist, gikk Kari til de voksne og sa at hun ikke ville sitte ved sida av Christoffer mer. – Han bare plager meg! De voksne sa at de skulle se hva de kunne gjøre, men hun satt der så lenge hun kunne huske.

Det er ikke bare som fendere jenter er kjekke å ha. De kan brukes som hjelpelærere også, og organisere forskjellig slags arbeid. Når klassen skal gjøre et gruppearbeid, da tenker jeg på Kari først: Da gir jeg hver gruppe ei Kari. Det kan være en gutte-Kari også, men du veit hvilken type jeg mener: Ei som veit hvilken dag det er, hvilket fag vi holder på med, om gruppearbeidet skal ende i veggavis, perm eller framføring for de andre.

Kari veit tidsfristen, og hun kan delegere oppgavene i gruppa. Vanskelige oppgaver tar hun på seg sjøl, og hun veit hvilke andre som også kan ta dem. Hvis en i gruppa har som vane å løpe omkring, henter hun ham, og prøver å få ham til å tegne forside for eksempel, og hun roser ham for fin tegning eller overskrift. Hun sier: – Nå må vi skynde oss, vi skal bli ferdige til fredag.

Så kan du spørre: Er det noe galt med det, da? Er det ikke fint at elevene lærer å ta ansvar for hverandre? Står ikke ansvarslæring på planen til mange moderne skoler?

Men er det ikke ofte sånn, at det er de samme som lærer å ta ansvar bestandig? Om og om igjen tar de ansvar, ikke bare for seg sjøl, men også for andre, år etter år.

Lærer de **andre** å ta ansvar? Eller blir de passa på hele tida? For hva skjer når gruppearbeidet er ferdig, og det henger på veggen som skjønne veggaviser? Går ikke læreren omkring og skryter av

gruppa? – Nei, så fint som dere har jobba. Det er tydelig at dere har lest! Så mye dere har rukket å få med på den korte tida! Tydelig skrivi er det også.

Men **hvem** på gruppa har jobba fint, lest mye, rukket mye og skrivi tydelig? Kan det hende at det er tre av fem? To av fem? I hvor mange år er enkelte elever gratispassasjerer på gruppearbeid? Har de egentlig deltatt i et gruppearbeid på seks år? Hva har de lært? Har **de** lært å ta ansvar for læringa si? Har vi greid å gjøre både arbeidet til Kari og latskapen til Ronny usynlig? På noen skoler får elevene gruppekarakterer. Hvem tjener på det? Hvem taper? Har noen undersøkt det?

Det går an å la Kari slippe å være buffer mellom bråkete gutter. Det går også an å la Karier jobbe sammen, og å la Ronnyer jobbe sammen. Kariene får det ofte hyggeligere da. Men læreren får det mye verre. Derfor lar vi dem ofte sitte der og lære å få et liv som støtpute. Så kommer vi om noen få år og oppfordrer dem til å gjøre noe helt annet med livet sitt, være store og sterke, bryte tradisjonelle bånd og gå sine egne veier. Hvor lett er det?

Den som venter, venter forgjeves

Før hadde jenter og gutter ulik timeplan i byene. Gutta hadde flere timer blant annet i norsk, matematikk og naturfag. Det har de ennå, enda timeplanen er lik! Gutter får mye mer av lærerens tid enn jenter. Og får de ikke, så tar de. Hvordan? Det veit Kari:

Det er samlingsstund i barnehagen. 18 barn sitter i ring. Kari har vært på ferie hos bestemora si, og har med seg en hel bærepose full av rare saker! Det er hennes tur til å vise fram og fortelle.

- Bestemor og jeg gikk på tur på stranda og der var det...
- Det har jeg også gjort, mange ganger, brøler Per.
- Ja, men nå forteller Kari, sier den voksne.
- Se, sier Kari stolt, – vi fant et måkeskjellet! Og hun drar et måkeskjellet fram fra posen.

- Nååå – det har jeg også finni – tusen ganger, roper Per.
- Per, nå må du la Kari få vise fram, sier den voksne.
- Bestemor har ei utstoppa måke også, hun, fortsetter Kari.
- Å, å, på hytta vår er det masse måker, og til sommeren skal vi på måkejakt, det har pappa sagt! roper Petter.

Kari blir litt betutta, stopper, men husker på posen sin og blir glad igjen. – Jeg fant bevergnag også, jeg. Se på det digre her'a!

Hun haler opp en tjukk stokk som beveren har gnagd på.

- Æsj, det er jo bare en pinne, jo! sier Petter.

Kari fortsetter å finne fram alt det fine: steiner, skjell og elgbæs, mens Petter og Per kommenterer: – Æsj! Har med seg bæs! Har du hatt den i lomma, eller?

Til slutt vil ikke Kari fortelle mer, reiser seg og går bort til den voksne: – Du, jeg gidder ikke vise fram mer jeg altså, hvis de to skal være her!

Og siden de to ikke blei sendt vekk, blei det ikke mer fortelling heller.

Kari tok nok for mye oppmerksomhet denne dagen, men hun fikk seg en smekk så hun kan lære å holde seg på plass. Kvinners

påståtte snakkesalighet er ikke målt mot menns, for menn snakker mest, men mot stillhet. Kvinner skal vente til mennene har sagt det viktige, og jenter på skolen og i barnehagen skal vente til gutta har sagt sitt.

Det skjønte jeg ikke før noen lærere som jeg jobba sammen med, begynte å studere sosialpedagogikk. De lærte forunderlige ting. De kom og fortalte at lærere, uansett kjønn, gjennomsnittlig brukte 2/3 av tida si på gutta.

Det syntes jeg var helt hårreisende, for det ville jo bety at gutter jamt over fikk **mer** undervisning av læreren, som om jenter og gutter hadde ulike timeplaner og ulikt antall timer. Den tida skulle vi være forbi!

Jeg svarte kjekt at sånne lærere fikk finne seg noe annet å gjøre. For det gjaldt jo ikke meg, jeg som var medlem av Kvinnefronten og var veldig for jenter.

– Får jeg undersøke deg? spurte Grete. No problem. Jeg tok begge 4. klassene våre i engelsk, og elevene var ivrige og rakk opp handa hele tida for å svare "It's a cat" når jeg holdt fram bildet mitt og spurte "What's this?"

Grete satt bak med et ark som hun hadde delt på midten med en strek. Hver gang jeg snakka med en gutt, satte hun en strek på den ene sida av arket, og hver gang jeg snakka med ei jente, satte hun strek på den andre.

Da timen var over, og hun viste meg de få jentestrekene og de langt flere guttostrekene, kunne jeg ikke tru annet enn at hun var en spesielt dårlig observatør.

– Det må vel kunne gå an å følge litt bedre med, mente jeg.

Jeg hadde sjølsagt spurt annenhver gutt og jente hele tida. Den tredje gangen hun viste meg arket med langt flere gutte- enn jentestreker, ga jeg meg. Hun var ingen dårlig observatør. Det var jeg som ga gutta mest engelskundervisning. Flere gutter enn jenter fikk svare på spørsmål, skrive ord på tavla, og komme fram og holde bilder og stille spørsmål til klassen. Men hvordan kunne det skje?

Neste jobb for Grete var å finne ut akkurat det. Hun satt og fulgte med, og det tok ikke lang tid før hun så det. Det var såre enkelt: Jeg står med den fine tegninga av ei katte, og spør: – What's this? De aller fleste er ivrige og vil svært gjerne få svare. Armene strekkes til værs og blir kjempelange.

Kari rekker også opp handa. Jeg spør mange andre. Kari rekker fortsatt opp handa, men hun roper ikke. Jeg spør mange andre. Kari er tålmodig, for en viktig del av oppdragelsen hennes til å bli voksen dame, er at hun skal lære å vente. Andre skal komme først. Så hun venter og venter. Endelig vender jeg meg mot henne med bildet mitt: – What's this?

Kari åpner munnen, glad, nå skal frøken høre, endelig, og Petter roper: – It's a cat!

– That's right, sier jeg til Petter mens jeg snur ryggen til Kari. Og Kari forstår at hun ikke er så viktig i grunnen, mens Petter forstår at han er så spesiell at han ikke trenger å stå i kø, han kan bare si rett ut det han vil, og frøken blir så glad for det at hun snur ryggen til andre.

Dette gjorde gutter mye oftere enn jenter. Jeg så ikke at gutter tok oppmerksomheta mi, og at jeg lot det skje. Det andre som skjedde, var at jeg gjorde sånne triks som du ikke lærer på lærerskolen, men gjennom praksis:

Når Petter og Ronny skulle til å bråke, eller tulle, lage papirfly, slå hverandre eller noe sånt, så skyndte jeg meg å spørre dem om noe som hadde med faget å gjøre: – What's this? Eller om hvordan det gikk med regnestykkene, hvis det var det vi dreiv med. For læreren har øyne tretti steder, og det er viktig å stoppe bråk og tull før det blir for alvorlig.

Det lønner seg å bråke litt. Ikke så mye at en blir lempa ut, men akkurat passe. For da får en hjelp. Jeg merker det godt i klassen min nå. Jeg går rundt i mattetimen og sjekker og ser, hjelper litt her og svarer litt der. Noen elever sitter og rekker opp handa og venter, venter og venter. Mens jeg, som vil ha det ganske stille når vi jobber sånn, har øya mine på dem som pleier å tulle, og er raskt der når jeg synes det er nødvendig. Jeg er ikke i tvil om at jeg viser dem hvem som har førsteretten til meg, og hvem som skal vente.

Da Grete hadde oppdaga hvor stor forskjell jeg gjorde, kom vi i sterk villrede. Hva kunne gjøres? Det ante vi ikke, men vi tenkte at den som ikke gjør **noe**, får heller ingen erfaringer. Vi bestemte oss for at vi i en time skulle spørre bare jenter. Vi hadde begge klassene samtidig.

Elevene rakk ivrig opp handa som før, og jeg spurte ei jente, og ei jente til, og enda ei, men da kom opprørets time. Da ropte en

gutt: – Du spør alltid bare jenter, du!

– Jeg skal rive i stykker boka mi, ropte en annen.

– Jævla jenteskole, sa den tredje.

– Det sier faren min også, sa den fjerde.

Da stoppa vi: – Rekk opp handa, de som er blitt spurt! De tre jentene rakk opp handa, veldig skamfulle. Vi telte.

– Hvor mange jenter?

– Tre.

– Hvor mange jenter i alt?

– 21.

– Er tre jenter alle jenter?

– Nei, men veldig mange.

Nå hadde vi på forunderlig vis fått ei ny erfaring sammen med elevene. Og vi kunne snakke om at kanskje det var sånn i våre klasser at frøken så sjelden spurte tre jenter etter hverandre, at det virka som veldig mange jenter? Kanskje det var sånn at frøken spurte flest gutter vanligvis? Gutta kunne være med på å snakke om det, uten å bli så veldig sinte.

Dette var bare morsomt, for det er morsomt å se noe nytt. Men det var ikke morsomt å se jentenes reaksjon. De snudde seg mot gutta og var lei seg og forklarte at de **ikke** hadde bedt frøken å spørre **bare jenter hele timen**. De var enige med gutta. Jentene hadde fått for mye. For det er noe alle damer veit, at å få **noe**, er å få for mye.

Så lot vi det gå lang tid. Vi håpa at alle hadde glemt, og bestemte oss for å spørre bare gutter. Timen gikk. Det eneste som skjedde, var at to jenter satt med armen rett opp i hele timen og så strengt på oss. Men de sa ikke noe, for de var høflige. Resten av jentene bare slutta å rekke opp handa. Gutta merka ingen ting.

Rett før timen var over, ba vi alle som var blitt spurt om å rekke opp handa. – Se på dere, sa vi. Gutta så seg rundt, merka fortsatt ingenting, og vi spurte om det var jenter eller gutter de så. Da gikk et lys opp: – Å! Bare gutter, jo!

Da kunne vi snakke om at kanskje dette var en mer vanlig situasjon i våre klasser, siden ingen av gutta merka det. Denne gangen var det ingen som snudde seg og var lei seg for hva frøken hadde gjort. Det brydde dem fint lite.

Det som hadde skjedd viste både oss voksne og elevene noe nytt. Vi snakka om det mange ganger sida. Vi blir forundra når

slike store forskjeller avsløres for oss. For vi ser dem vanligvis ikke så lett til hverdags.

Enklere å se forskjellene var det da jenter og gutter hadde hver sin timeplan i byfolkeskolen fram til 1959. Jentene fikk husstell, men ikke gutta. Jentenes timer til dette faget blei tatt fra andre fag. Gutta kunne ha 200 flere norsktimer i de sju åra folkeskolen varte, og 120 flere regnetimer.

Fordelt på 40 uker i et skoleår, blir det fem timer mer i uka i norsk, og tre timer mer i matematikk. I virkeligheten blei timene spredd over alle sju åra. Jentene kunne ha en time gym og en time norsk mindre i uka i 2. klasse, mindre regning i 5. klasse osv.

Kvinner som er født mellom 1940 og 1950 og som gikk på skole i byer, har opplevd at det var enkelte oppgaver de ikke skulle løse i regneboka. Oppgavene og sidene var merka med stjerne, og blei kalt stjernepensum, i hvert fall på barnemunne. Ikke som fleip eller hån, men som et faktum som en ikke tenkte noe over.

Kan det hende at vi i virkeligheten ikke har forlatt det ulike timetallet? Sitter jenter og gutter i det samme klasserommet med den samme timeplanen, mens gutter får mer undervisning enn jenter, som før?

Du husker vel Ronny?

Hjertet vårt banker for Ronny. Han har vi strevd så mye med. Kari og Lise kjenner vi dårlig. De har jo bare sitti der i alle år og ikke vært til bry. Men Ronny er der så tydelig at vi til og med planlegger undervisninga vår med tanke på han:

I en krok på det slitte personalrommet sitter vi lærere en ettermiddag og planlegger: – I neste uke står ålen på planen, leser Hilde. Vi har om dyrelivet i ferskvann, og sjøl om ålen tar seg en tur til Sargassohavets ville jungel, synes vi at den passer her. – Vi starter med å åle oss omkring! foreslår Hilde begeistra. Hun er alltid så ivrig på bevegelser. Hun er yngre enn oss andre og har kurs i drama. – Å nei! Ikke med Ronny! Har du virkelig glemt hvordan det gikk da vi var vannløpere? advarer jeg.

For fjorten dager siden hadde vi altså vært vannløpere. Hele klassen gjorde seg flate og breie, ut med armer og bein, og gikk lik-som så lekende lett oppå overflatehinna. Da blei Ronny veldig inspirert. Før vi fikk snudd oss, hadde han bestemt seg for at alle pultene var vannflata, han byksa opp på en pult, så til den neste, og videre. Boka til Ola blei knust av en fot i avsparket, eplet til Hanne blei eplemos, pulten til Fredrik velta og falt på foten til Eva, foten hovna opp, Ronny snubla i huet til Afrim og blei sint fordi han sjøl landa inni bokhylla så den velta og han begynte å blø neseblod.

Etter et par timer med opprydding, trøst, kalde omslag, vask av golv, reparasjon av bokhylle og stabling, fortsatte vi med vannløperen. Ikke ved å være den, men ved å skrive om den.

– Vi kan ikke åle oss, protesterer jeg. – Tenk om Ronny blir inspirert! Hvis han åler seg bak skapet, så kan det velte på noen, for det står ikke fast nok. Eller han kan åle seg ut av klasserommet og inn i naboklassen sånn som han gjorde den gangen han var høne og ville legge egg.

Heldigvis blir Hilde stadig mindre entusiastisk. Hun lærer etter hvert. – Du kan fortelle om ålen, foreslår Hilde. – Du er så flink til å fortelle! – Ja, dessuten har vi jo ikke o-fagsbøker, minner jeg henne på. – Så jeg kan fortelle, elevene noterer huske-ord, og så kan de lage ålebok! De stifter f.eks. fem ark sammen, klipper arka i åleform, og tegner og skriver om ålens liv.

– Men hvem skal Ronny sitte sammen med? spør Hilde. – Da vi laga beverbok, reiv han halen av beveren til Kari fordi han ikke fikk låne brunfargen hennes fort nok, så hun vil nok ikke sitte i nærheten av han. – Jeg kan snakke litt med henne før vi begynner, sier jeg, – så kan det hende det går. De andre nekter i hvert fall.

– Ellers kan vi prøve på Andreas, tenker jeg. Andreas er godmodig. Ronny har ikke ødelagt noe for Andreas ennå, trur jeg, og ikke slått ham heller. Jeg håper Andreas ikke protesterer. Det er så leit for Ronny når han merker at de andre ikke akkurat er begeistra for å ha han i nærheten når de skal jobbe. – Men vi må finne på noe de kan gjøre når de er ferdige.

– Ferdige? De blir ikke ferdige så fort, sier Hilde. – Nei, jeg tenker mest på Ronny. Hvis han går fort lei av åleboka, det veit vi jo aldri, så må han ha noe annet å gjøre. Fins det noen ålespill?

Åletegneserier? Ålevitser? Ålegåter? Åleleker? Ålegjettekonkurranser? Jeg har det! Vi ser han dypt inn i øya og forteller han at han får ei helt spesiell oppgave som ingen andre får, og det er å lage ålegåter og ålevitser! Det kommer han nok til å holde på med noen minutter. Kanskje et helt kvarter!

Letta over hvor geniale vi har klart å være, går vi over til å planlegge undervisninga om pronomen – fortsatt med Ronny foran i bevisstheten.

Slik er det på de fleste planleggingsmøtene eller i de seine kveldene når skoletimene forberedes. Undervisninga skal sjølsagt planlegges med elevene lengst framme i tankene. Hvem ellers? Det er jo dem det gjelder. Og de som ligger aller lengst framme, er Ronnyene. Vi organiserer gruppearbeidet med tanke på hvordan Ronny skal klare det, hvem han kan sitte sammen med, hva slags oppgaver klassen skal drive med, på hvilken måte ting skal læres – veldig mye er styrt av Ronny.

Så han blir vi ganske godt kjent med etter hvert. Sjøl om vi ofte kan ha lyst til å kaste han ut av vinduet, og vi sier det til han også, så er vi glad i han. Det er et norsk ordtak som sier: Vanskeligste barnet ligger nærmest morshjertet. Det trøster jeg fedre på foreldremøter med, hvis de syns at vi snakker for mye om jenter: Nei, vi glemmer ikke Ronny sjøl om vi en gang snakker om Kari i to timer.

I forhold til Ronny bruker vi gjerne all vår menneskeerfaring og kunnskap, vi leiter etter alle de positive sidene som vi kan mobilisere for å få han til å være rolig ei stund til og jobbe litt. Vi snakker med han om hobbyer, hva han liker å drive med, kanskje han liker å sykle, og vi tenker hardt på hvordan vi kan utnytte sykkelen til å øve på å skrive og regne og lære naturfag og prate hyggelig, sånn at han får noen positive erfaringer også. Det vil vi så gjerne gi han.

Det er ikke bare vi som har Ronny i klassen, som kjenner han. De andre gjør også det. Når jeg får en ny klasse, om det er en eller fire den høsten, så veit jeg navnet på Ronny året før, eller ute i gangen før første time, eller seinest i første time. Han er straks en tydelig person for meg.

Lise har ikke stor mulighet for å feste seg i hukommelsen vår. Ikke Kari heller. Truls og Espen ligger bedre an. Men Ronny! Når vi treffer Ronny i byen etter ti år, og han er så kjekk og har klart

seg så fint, stuper vi inn på jobben dagen etter og kunnngjør glad at vi traff Ronny, han var så kjekk, og alle smiler og gleder seg, og vi husker den fine høyblokka med mange vinduer som han tegna i første klasse, han tegna kanskje femti vinduer, og dem brukte vi til å lære v, og vi husker hvor han satt i klassen, og at han hadde Batman-genser.

Men treffer vi Kari eller Lise etter tre år, og hun smiler "hei, frøken", så later vi som ingenting, men vi kjenner så vidt igjen ansiktet. Hva het hun, og i hvilken klasse var det hun gikk? Hun har ikke festa seg i oss, for hun har ikke plaga oss, så vi stuper ikke inn på jobben og forteller at hun er så kjekk og klarer seg så bra.

Vi direkte tvinges til å bry oss om Ronnyene. Ellers får vi ikke undervist. Jeg tror dette er hovedgrunnen til at 2/3 av all hjelpe- og støtteundervisninga, de såkalte tilleggsressursene i skolen og barnehagen, går til gutter. Det er mer vanlig at gutter bråker enn at jenter gjør det. Gutter reagerer oftere enn jenter med bråk når de har vanskeligheter. Og det er klart at de trenger hjelp. Men er det noen andre som også trenger, men som ikke får fordi vi ikke ser dem?

Da Hilde og jeg satt og planla alt om ålen, sa vi ikke at Ronny godt kunne få åle seg noen runder ute i skolegården hvis han ville det. Vi konsentrerte oss ikke om å diskutere de stille barna i klassen. Kari snakka vi om, fordi vi ville at hun skulle ta seg av Ronny, men alle Lisene tenkte vi ikke på. Vi hadde flere jenter som var så stille, så stille, som sjelden rakk opp handa frivillig for å delta i diskusjoner i klassen, eller for å svare på spørsmål. Sa de noe, var det med lav stemme, og det virka som om de ba om å slippe å få oppmerksomhet.

Hilde sa ikke: – Når vi skal ha om ålen, skal vi tenke på hvordan vi kan få styrka sjøltilliten til Lise et lite hakk. Jeg foreslo ikke at vi kunne lage ei gruppe av stille elever som fikk en spesiell oppgave, f.eks. å tegne ålens liv på overhead-transparenter, slik at det kunne vises på et stort lerret. Hilde sa ikke at disse jentene sannsynligvis blei stolte av det de hadde laga og kanskje fikk lyst til å forklare tegningene for klassen. Vi snakka ikke om at statusen deres i klassen antakelig ville heve seg gjennom ei så misunnelsesverdige oppgave.

Nei, når elever ikke er noe problem for læreren, glemmer vi

dem ganske lett. Lise er så stille at vi ikke alltid merker at hun ikke er på skolen en dag, før det er gått et par timer. Det kan hende at Lise har det helt fint. Kanskje hun sitter der og betrakter verden og tenker sitt, og er ganske fornøyd. Det må sjølsagt ikke bli slik at vi blir bekymra hver gang vi treffer et svært stille barn.

Men det vi kanskje bør tenke over, er: Er barnet stille og har det fint, eller er barnet stille fordi det er lei seg? Hva veit vi? Kan det hende at det går noen tusen stille barn omkring i skolesystemet som trenger hjelp, men som ikke får den fordi de ikke bråker, og dermed blir usynlige?

Når vi får nye klasser om høsten: Er det ikke slik at vi lærer navnet på de stilleste barna sist? Det kan være gutter, men det er veldig ofte jenter. Og har vi mange nye klasser ett år, kan det ofte bli både mars og april før vi veit navnet på dem. Hva forteller det dem? De er så lite person for meg at jeg ikke engang veit navnet deres. De er hun med hestehalen og hun med den grønne gensen. Hvor mange elever går på skolen dag etter dag, år etter år, og veit at flere lærere ikke aner hvem de er? Mens det er andre som læreren kjenner godt. Hva gjør dette med et menneskes sjøltillit?

Innimellom har jeg gode forsetter: Nå skal jeg virkelig huske på de stille! Jeg skriver det til og med opp i boka mi. Jeg har ei diger kladdebok hvor jeg skriver dagens program, hvilke beskjeder jeg skal huske å gi, opplegget for hver time, meldinger jeg skal spørre etter og mye annet. Den bærer jeg med meg og ser i hele tida.

I en periode sto det med stor skrift hver dag: Si hei til Lise! Jeg hadde nemlig gitt meg sjøl ei korrigeringsoppgave for å øve meg på å bli en bedre lærer. Lise sa nesten aldri noe, hun satt lydløst og jobba og klarte alt mulig, men jeg kjente henne ikke. Aldri blei det tid til en prat.

Nå skulle jeg i hvert fall si "Hei!" til akkurat henne, kanskje til og med "Hei på deg, Lise, så god du er i ordklasser! Du har gjort alt riktig i norskboka di". At det var 27 elever i klassen, skulle ikke hindre meg, det skulle bare mangle.

Første forsøk: En god anledning. De fleste jobber. Jeg bukserer meg sidelengs mellom pultene, strekker beina over sekker og gymposer, slår meg bare litt på en sju-åtte pulter, og nærmer meg Lises. Målet er nær.

- Bang! Erik har vippa på stolen, detter baklengs, slår beina oppunder sin egen pult, smeller bakhuet i pulten bak, velter

overende med stol og pult over seg, klassen hopper høyt av bråket, Erik gråter.

Jeg skynder meg bort og sorterer Eriks bein fra stolens og pul- tens, geleider han med trøstende ord bort til vasken hvor vi tar tørkepapir med kaldt vann på og legger på kulen i bakhuget, sam- tidig som jeg vennlig formaner de andre 26 om at de bare kan skrive videre som om ingen ting var skjedd.

Espen, Ronny, Mikkel og Freddy vil straks fortelle om den gangen de datt av stolen, og om hvor fælt de blødde, og om den gangen de brakk armene og beina, og om da mora til Terje sklei på isen og nesten blei overkjørt, og at bestemora til Freddy kan- skje kommer til å dø.

Litt handlingshemma står jeg fortsatt med armene omkring Erik, som fortsatt gråter, men jeg bestemmer at døden og brekte armer og bein må vi heller snakke om en annen gang, for inni meg surrer og går det: Snakk med Lise! Gi deg ikke!

Klassen blir rolig igjen. Nå skal jeg gå bort og sette meg på huk hos Lise. Ny peiling fram mot målet. Martin snur seg og sitter baklengs, mot pulten til Oscar, og begynner å snakke om fotball- treninga i kveld. Jeg ser det ikke. Jeg skyver alle andre tanker til side for denne ene: Lise! Lise! Nina har tatt fram skoledagboka og leser hva venninna har skrivi, men jeg vil ikke merke det heller: Lise! Lise! Klassen jobber stille og vennlig.

– Hold opp, din dritt! Espen roper sint til Truls. – Jeg skulle bare være litt morsom! roper Truls tilbake. – Frøken! brøler Espen. – Truls tegna en stor tiss i norskboka mi! Midt oppi fortellinga om Bibbi Bokkens magiske bibliotek! – Du blir sur for ingen ting, du! kjefter Truls. – Du kan jo bare viske det ut!

– Det kan du gjøre sjøl, ikke sant han kan gjøre det sjøl, frøken! Espen er nå så forarga at han dytter Truls temmelig hardt, men da er jeg straks der og tar dem med meg ut for å ha møte.

Mange gutter får en oppmerksomhet som svært få jenter noen gang får oppleve. Dette merker alle gutter og alle jenter, uten at orda blir sagt. Følelsen blir skapt. Det er med på å lage ei visshet om at gutter har større rett til å være en person og at jenter er nummer to.

Lise glemte jeg resten av den dagen jeg skulle ta meg sammen så veldig. Hun sto forgjeves i boka mi i tre uker. Da snakka hun sjøl! Det var da jeg forsto at ålen er jentenes beste venn:

Jeg hadde fortalt om ålens liv, begeistra, ettersom ålen forundrer meg veldig, og da jeg var ferdig, hørte jeg en uvant stemme:

– Hvor lange var det du sa at de var, frøken? Lise følger med, tenkte jeg. Hun vil ha riktige notater. Hun arbeider alltid hardt. – Hannen er ca en halv meter, og hunnen er ca en meter, gjentok jeg.

Lise smilte. Hun så seg glad og smilende rundt sånn som folk gjør når de vil dele en strålende nyhet med alle andre: – En meter! En meter!!! Hunnen er størst! Neimen!

Så det skal ikke mye til for å trøste jenter!

Hjernen forandrer seg når det trengs

Hvorfor trur mange jenter etter noen år på skolen at de ikke er gode i regning – enda de er det? Hva har skolen gjort med dem? Er det vedtatt i vår kultur at gutter kan regne og jenter kan språk? Eller er det samfunnets behov som avgjør hvem som kan hva? Hvorfor stoler ikke Kari på sine egne, gode prestasjoner?

– Åh! Jeg gir opp! Jeg skjønner ingen ting!

Kari er 11 år, og mener at hun slett ikke kan regne ut 37 ganger 8. Men det er allerede regna, og det er riktig. Stort sett er det hun regner, riktig bestandig.

– Hva er det du mener, sier jeg. Det er jo stort sett riktig, alt du gjør!

– Jeg skjønner ikke matte, sier Kari. – Det gjorde ikke mora mi heller. Hun skjønte aldri noe, hun. Matte var det verste hun visste, forklarer Kari sånn at jeg skal skjønne at da er det ikke lett for henne heller.

Det er veldig vanlig å høre jenter, særlig når de er blitt ungdommer, si om seg sjøl at de ikke skjønner matte, eller at det er så kjedelig at de ikke orker det. Sjøl visste jeg godt at matte ikke lå for meg, for den krevde en viss intelligens. Nesten alle jentene i klassen min gikk fra realskolen til engelsklinja. Vi skjønte ikke matte, vi. Vi hadde M-er og G-er i karakterbøkene våre, men det gjaldt naturligvis ikke.

Da jeg gikk på gymnaset i 60-åra, kalte mange engelsklinja "kjøkkenveien til artium", og mange av oss som gikk der, visste godt at de som gikk på reallinja var veldig flinke, noen var sikkert nærmest litt geniaktige. Du kan høre dem nå også: Jenter i 9. klasse som har fått Meget til eksamen, og som pleier å få det, men som alvorlig forklarer at den Megeten antakelig var ganske svak egentlig, og at den sikkert ikke holder, og at det sikkert ikke er verdt å fortsette med matte, fordi det kommer til å gå dårlig. Det vanskeligste og mest intelligente faget er matte, sier de.

Hva har skolen gjort i løpet av ni år? Hvorfor går jenter ut av skolen og trur de er dumme i "intelligente fag" når de for det første starter som de beste i 1. klasse – og som regel er best i 9. klasse også? Hva har skolen gjort med jenters sjøllitt?

Når jentene begynner i 1. klasse, synes de ofte om seg sjøl at de kan all ting. Og det er en alminnelig lærererfaring, at mens mange gutter krabber rundt på golvet i 1. klasse og brum brum kjører bil, så driver de geskjeftige jentene og regner, skriver, leser, rydder, organiserer og herjer på strålende vis. Lærere som har hatt de små, veit at jentene som gruppe ofte ligger en god del foran gutta både faglig og sosialt.

For kort tid sida førte denne kunnskapen til en diskusjon i Sverige, om ikke jentene burde begynne et år tidligere på skolen enn gutta. Dette er det sjølsagt vanskelig å få til med kjønnsblanda klasser, men diskusjonen viser hvor anerkjent forskjellen er.

Mange har undersøkt jenters prestasjoner i matte, og resultatene står i kontrast til det synet mange jenter har på seg sjøl, og det inntrykket mange har av jenters prestasjoner i matematikk.

I Norge viser skolemodenhetsprøver at når det gjelder logisk resonnement, formoppfatning og kvantitetsoppfatninger, så ligger jentene foran gutta.

– Javel, tenker du kanskje, jentene ligger foran gutta når de er små, men når de blir større, går gutta forbi!

Jeg har ikke lest noen undersøkelser som underbygger ei slik tru. Derimot fins det mange som motbeviser det. Blant annet undersøkte forskere 3000 elever, og fant ut at jentene hadde klart bedre resultater enn gutta på alle typer oppgaver, og de sa at dette var det vanlige mønsteret.

– Javel, tenker du kanskje en gang til. – Men når elevene kommer på ungdomsskolen – da går gutta forbi! Du klynger deg til håpet – noe annet kan vel ikke være mulig?

Jeg har ikke lest noen undersøkelser som påviser det heller. Men flere forteller at gutta er like gode som jentene. For eksempel gjorde Grete Riiser en undersøkelse i Finnmark i 1985, og hun spør: Blir jentene best i alt? Jentene var faktisk best i alt, unntatt i matematikk og gym, der gutta var like gode.

Grete Riiser så på fordelinga av karakterene M og S. Hun sier at i matematikk er prosentdelen som får M, lik. Gutta får flere S, Ng

og Lg. Jentene får flere G. I de andre faga får jentene flest både av M og S.

Nå blir du kanskje desperat, slik som noen jeg kjenner: – Men når gutta blir 18 år, DA går de forbi!

Eller som en rasende far til en gutt ropte da jeg sa at jenter var flinke på skolen, også i matematikk: – Så vis meg alle genia, da! Men det blir vanskelig for deg. Ha ha! Det er bare én madame Curie!

Hvorfor denne fortvilede desperasjonen? Hvorfor kan ikke jenter og gutter få være gode sammen? Og hvor har mennene dette med 18 år fra? Mener de egentlig at når vi blir voksne, går gutta forbi? Eller rettere sagt: At alle voksne menn er mer intelligente enn alle voksne kvinner? For det er jo det de sier? Er det slike voksne holdninger som umerkelig smitter over på jenter og gutter?

Hva er hensikten med å forske for å finne forskjeller mellom gutter og jenter i matematikk? Er det for å finne ut om jenter og gutter trenger ulike bøker og ulik undervisning fordi de er så forskjellige? Altså: Hva skal de praktiske konsekvensene være – hvis det er så store forskjeller at ulike praktiske tiltak er nødvendige? Dette synes jeg ville vært et edelt utgangspunkt.

Men når jeg leser om forskinga på dette området, får jeg et inntrykk av at det er gjort en del undersøkelser som har hatt til hensikt å bevise at jenter er dummere enn gutter – og det var det. Ei engelsk forskergruppe fant ikke noen forskjeller mellom kjønna i regning. Det var opplagt et skår i gleden. De kunne ikke tru på sine egne fakta. Da oppsøkte de klasseromma. Aha! Der så de at jentene var mer ansvarsbevisste og tålmodige enn gutta. Men det var negativt!

Forskergruppa mente da at det ikke bare var bra å jobbe samvittighetsfullt. For kanskje jentene rakk å løse færre oppgaver? Eller var jentene **redde** for problemer? Jenter har orden i bøkene fordi de er redde for problemer! Det blir nok laga en del statistikk som har til hensikt å patologisere jenter og normalisere gutter.

Så hva står vi igjen med? Jeg syns det er jentenes egen holdning til seg sjøl som er mest interessant. Hvordan har jentene fått et slikt negativt syn på seg sjøl? Vi kan spørre og forsøke å finne svar: Prega "stjernepensum" mødrene som igjen preger jentene? Får jenter mindre oppmuntring og forventninger av lærerne sine i matematikk enn gutter? Er stykkene i bøkene slik at de favoriserer guttererfaringer? Er de fleste mattelærere menn?

Mange jenter velger likevel matematikk. På naturfaglinja på videregående skole er nesten 41 % av elevene jenter. På videregående kurs 1 (2. klasse), har alle disse jentene matematikk. På kurs 2 (3. klasse) har ikke alle, men de fleste av disse jentene matematikk. Så en god del jenter velger matematikk tross motvinden de går i. Hva ville skjedd hvis de hadde hatt vinden i ryggen?

Jenter velger vekk fysikk i større grad enn de velger vekk matte. Men er det noen som virkelig dramatisk velger vekk fag, så er det gutter! De velger vekk språk. Av dem som velger språkfag på videregående skole, er bare 16 % gutter! Hva kan det komme av? Er det fordi hjernen deres ikke passer til språk?

I mine klasser har det flere ganger hendt liknende ting som dette: Det var utpå våren i en 6. klasse. Kari hadde fått beskjed

om å telle hvor mange bøker vi hadde lest i klassen i løpet av skoleåret. Det tok sin tid, for det var hele 187. – Hvor mange har dere jenter lest da, Kari? spurte jeg, for det slo meg plutselig at de godt kunne få bli oppmerksomme på at de virkelig var ivrige lesere.

153 av bøkene var lest av jentene, 34 av gutta. Jentene var i mindretall i klassen.

Jeg hadde hatt en av mine vanlige lesekampanjer. Hver gang en elev hadde lest ei bok, tegna hun en stor runding på et ark. Inni rundingen skreiv hun bokas tittel, hvem som hadde skrivt den og hvem som hadde lest den. Rundingen blei farga sterkt og nydelig og klipt ut. Alle rundingene blei hengt etter hverandre høyt oppe på veggen, og blei kroppen til en slange smått om senn. Vi fortalte om bøker vi hadde lest, skreiv om dem og frista hverandre. Hvor lang ville slangen bli? 4 meter? Hele den ene veggen? Den gikk nesten helt rundt rommet til slutt.

Det var bare to gutter i klassen som leste bøker. Jeg ville så gjerne at alle gutta skulle få være med på moroa, så jeg godtok tegneseriepocket som bok. Noen jenter leste f.eks. Anne Francks dagbok og bøker av Maria Gripe, og var medlemmer av en bokklubb for ungdom, mens noen gutter leste tre Donald-pocketbøker.

Verken jentene eller gutta var bevisste på denne forskjellen før vi telte opp, og sjøl visste jeg ikke at den var så stor. Min erfaring er at to-tre gutter i hver klasse leser bøker frivillig, mens de fleste jentene gjør det. Noen jenter leser hele tida.

Barn som leser mye, får ikke bare erfare at bøker gir store gleder og opplevelser. De blir også bedre i rettskriving og tegnsetting, de lager bedre setninger og får et større ordforråd. Jenter får også mye bedre norskkarakterer enn gutter. Men hvorfor leser de så mye? Blir de snakka mer med som barn? Blir de lest mer for?

Det har vært holdt mange og store internasjonale konferanser og skrivt mange bøker om jenters forhold til matematikk og naturfag. Men ikke har jeg finni konferanser eller bøker som tar opp gutters forhold til språk. Hvorfor?

Er det fordi språk ikke har så stor prestisje? Du trenger ikke så mye hjerne for å drive med språk, alle kan snakke, ikke sant? Har det ikke status å velge språk nettopp fordi språkfaga domineres av jenter? Eller er det fordi læring av språk betyr hardt arbeid?

Jeg er full av spørsmål og har ingen svar. Jeg har spurt en god

del voksne menn som gikk på reallinja, om hvorfor de gjorde det. Noen sier "fordi jeg var flink i regning". Flere svarer omtrent slik: – Jeg valgte reallinja fordi jeg var så dårlig i språk. Å lære språk betyr å pugge. Engelsklinja var linja for de lekseflinke og puggflinke. Å gjøre det godt i engelsk, fordrer mye arbeid. Mange av oss gutta var veldig late. Dessuten trudde jeg vi skulle lære om motorer og å dissekere frosk på reallinja, men det gjorde vi ikke. Noen gutter gikk på engelsklinja, og de var veldig gode i språk.

Flere sier noe liknende som dette: – Du veit, matte er veldig oversiktlig. Du får ei lærebok om høsten, og der ligger alt du skal lære etter hverandre. Og du veit, at klarer du å regne disse stykkene, så klarer du deg. Men i språk, der er alt mer uoversiktlig. Læreren slipper ut regler i porsjoner, og det er ikke regler for alt heller. Du må være tålmodig og få en følelse for språket etter hvert. Du klarer deg ikke med en mindre porsjon kunnskap som du kan avlede mer ut fra. Du må ha så stort ordtilfang. Du må vite at "på" ikke er "på": Anne er på skolen. Men når Anne er på kirka, er hun på taket. Sånn er språk. Det er vanskelig.

Men sjøl om gutter flest velger vekk språk, dominerer de som språkutøvere i det offisielle Norge! Som journalister i aviser, radio og TV og som forfattere. De preger det synlige bildet av skrivere og snakkere, så det mangler ikke mannlige forbilder.

Men det er jenter og kvinner som dominerer som skrivere og snakkere blant folk flest. Ca 70 % av medlemmene i bokklubbene for barn, ungdom og voksne er jenter og kvinner. Det er flest kvinner og jenter som bruker biblioteka, som skriver brev og dagbøker. Denne veldige, breie og myldrende underskauen av skrivende og lesende jenter og kvinner har ikke så stor sjøtillit at den så ofte stikker seg fram og blir synlig.

Jentene leser og leser, enda 80 % av hovedpersonene i bøkene er gutter. Det er gutters verden som det tydeligvis er verdt å skrive om. Hvorfor vil ikke gutter lese bøker, når så mange av bøkene handler om dem? For ikke å snakke om: Vil gutter lese bøker der jenter er hovedpersoner?

For å gjøre jenters lesing og diktning mer synlig, hadde jeg et godt forsett i en klasse: Ikke bare skulle jeg prøve å få jentene til å se at de var flinke i regning. Jeg skulle også få dem til å se at de var supergode i norsk! De skulle se at de leste mye, skreiv bra og dikta originalt og lystig.

Derfor begynte jeg å skrive fortellingene til hele klassen på maskin (vi hadde ingen å låne ut til elever på skolen), slik at alle fikk alles fortellinger tilbake, retta og vakkert, med overskrifter og avsnitt. Det blei etter hvert en ganske tjukk perm.

– Da ser vel jentene hvor gode historier og dikt de skriver, tenkte jeg, og håpa at de skulle vokse i egne øyne. Det var særlig et par jenter som ofte og frivillig dikta historier og sammenlikninger som jeg bare kunne misunne dem, for de var ikke stengt inne i det trange, språklige fengselet som vi voksne sitter bøyd i.

Resultatet blei at alle husker Mons. Alle veit at Mons er den beste. Mons hadde nemlig store lese- og skrivevansker, og pleide slett ikke å skrive fortellinger eller lese. Men i 6. klasse, mens vi hadde leseslange og jeg skreiv fortellingene på maskin, begynte Mons å dikte!

Er det noe rart at en gammel lærer blir lykkelig, entusiastisk, henrykt og begeistra og roper ut om Mons si historie? Mons hadde nok hatt mye på lager inne i huet sitt lenge, for nå strømmen det ut i store mengder, den ene historia sprørere enn den andre.

Jeg fikk anledning til å velge ut en elevtekst til ei bok. Da tok jeg ikke en tekst fra Linda, Aishe, Eva, Hanieh, Kari eller Tina, enda de var gode. Jeg tok en tekst fra Mons fordi den var god og fordi utgangspunktet hans hadde vært så svakt. Jeg ville vise at du kan fortelle til andre sjøl om du har skrivefeil.

Jeg gjorde helt rett, det er ikke det. Men det er neimen ikke lett å gjøre jenter til de viktigste. Enten er det fag hvor gutter liksom er de beste, som matematikk. Men til og med i fag hvor jenter rager fire mil over gutta, glemmer vi jentene når jeg og jentene sammen gleder oss over en gutt med stor framgang.

Jenter leser mye, men ser det ikke. De kan få Meget i matte, men trur ikke på det. Kan det være hjernen? Kanskje jenters og gutters hjerne er ulike likevel? I så fall er det håp! For hjernen forandrer seg sannelig ganske raskt! Bare tenk på hvilket fag den første kvinnelige studenten kom inn på. Realfag! Cecilie Thoresen kom inn på realfag fordi hennes kvinnelige hjerne og vesen sikkert og visst ville besudle de edlere studier.

Hun kunne ikke slippe inn der kremen av norsk intelligentsia gikk. For kremen, de virkelige studentene, studerte latin og gresk, de studerte vanskelige språk, for de var opptatt av dannelsen. Og det er klart at intelligente ting måtte forbeholdes menn. Lave

greier som realfag kunne jentene få lov til å begynne på. Det hadde ikke status.

Men så forandra samfunnet seg. Med industrialiseringa trengte vi bruer, maskiner, veier, kjemiske forbindelser av alle slag, og vi trengte folk som kunne regne, tegne og beregne, blande og telle. **Da** forandra hjernen seg! Hjernen til gutta blei veldig passe for realfag.

Og det rare er at hjernen til jentene forandra seg også! Den blei helt passe for språk, for du kan tru de trengte mange sekretærer og folk som kunne oversette fakturaer. Og sånn har det holdt seg noen år.

Men jeg kjenner ei som lager programmer til datamaskiner. Hun sier at det er veldig mye vanskeligere å lage et språk som datamaskina skjønner, hvis du ikke er god i språk! Så når dette blir oppdaga, om en ti – femten år, så kan det hende at hjernen forandrer seg igjen?

Vann koker bare i kolber

Mange jenter og gutter vil ikke ha den delen av naturfaget som heter fysikk når de får anledning til å velge det vekk. Blant dem som velger faget, er en firedel jenter. Hvorfor? Er jenter spesielt mot naturen? Er undervisninga på skolen feil?

I dag skal klassen ha om fordamping, og den entusiastiske læreren leder an på veien til et spesielt rom. Denne skolen, som er gammel, har et auditorium, der stolradene står oppover slik at alle kan se på at læreren gjør demonstrasjonsforsøk der nede på bordet sitt. Og i land der dette har vært undersøkt, stormer gutta inn først og okkuperer de fremste benkene, sånn at de kan ha det fint, se forsøket og prate med læreren om det.

Der står læreren, oftest en mann. Og der sitter gutta, de prater og ser. Bak der oppe sitter jentene, de ser fint lite, og hører enda mindre, men finner heldigvis etter hvert på lurere ting å drive med, som å snakke sammen eller å gjøre lekser.

Men i dag skal ikke klassen inn i auditoriet. I dag skal de til et annet rom som også heter naturfag, der det er gjenstander som står og står i skapet, der naturen er låst inne, og bare de utvalgte har nøkkelen, og der elevene sitter to og to ved bordene. Det er for at de skal gjøre forsøk. Det skal de ikke i dag, de skal se på, for noe skal brenne, men de skal skrive hva som skjer.

Denne læreren har hørt om likestilling. Han setter gutt sammen med jente ved hvert bord, for da blir det likt, likestilling. Da har han i hvert fall ei som skriver rapporten. For dette er vanlig: Lærere som har hørt om likestilling, setter gutt og jente sammen. Da har de ei som skriver rapporten år etter år, og de har en som gjør forsøket. Så det går fint an å ha vidt forskjellig fag ved samme bord: Én har fysikk, ei har norsk.

Nå tar læreren fram Erlenmeyerkolben! Du veit den glasskolben som er brei og flat nederst og smal øverst. Erlenmeyerkolber er veldig gode å ha når en skal koke vann på skoler. Det er jo

nettopp slik, at det eneste stedet der Erlenmeyerkolber blir brukt til å koke vann i, er på skoler!

Men for å få det til, må læreren ha Erlenmeyerkolbestativet sitt! – Her har vi stativet til Erlenmeyerkolben, sier læreren glad, for nå skal elevene få se noe fint etter hvert.

Så tar læreren fram **gassbluss!** Modig er han, og han sier: – Haha, dette er gass! De som skjønner at læreren er modig, sier: – Er det farlig, lærer? – Bare hvis du ikke veit hvordan du skal behandle utstyret, sier læreren, men **han** veit det. – Pjoff, sier de som vil være modige sjøl. Læreren bretter opp ermene og står kjekt med armene litt ut.

Det er en del mannlige naturfaglærere som samarbeider med gutta om å gjøre det de driver med til skikkelig macho business, og dette hintet tar jentene ganske fort.

Nå tenner vår lærer på gassblusset: – Paff! Vann i Erlenmeyerkolben. Stativet på plass. Kolben på stativet. Alle er oppdratt, så alle stirrer spent. Det begynner å boble. – Det begynner å boble, sier læreren begeistra. Og de som har løst skolekoden, skjønner at dette er tida for å notere. Å gjette hvordan læreren vil ha det, er en forutsetning for å få Meget seinere. – Det begynner å boble, skriver sekretærene.

Læreren stirrer mer enn alle. – Nå begynner det å dampe opp! sier han henrykt. – Det begynner å dampe opp, skriver de av elevene som skjønner hintet.

Nå har læreren bøyd seg helt ned, han ser rett inn i Erlenmeyerkolben, og nå skjer akkurat det som skal skje, og som er grunnen til at de er der:

– Dampen stiger opp, treffer veggene i Erlenmeyerkolben, blir avkjølt, fortettes, og faller ned som dråper! roper læreren glad. Den diktaten var så lang at han må dele den opp, pluss stove fortettes.

Da har de hatt om fordamping og foretting.

Det er bare på skolen at det går an å gjøre fordamping og foretting til et spørsmål om riktig bruk av riktige duppeditter. For en må vel regne med at ungene har en del erfaring med dette fra før. De er blitt tørre etter badet, håret har tørka, regnvannet i veien er blitt borte, de har pusta på vindusruta eller speilet og tegna hjerte, de har sett poteter, tomatsuppe, spaghetti, kaffe og te vann koke, lokket har vært vått under osv. Men å dra inn ei

kokeplate i klasserommet og koke vann til rød saft eller noe, det heter kosetime og er ikke fysikk, og varm saft drikker vi bare på skidager.

Hvorfor er det viktig å hetse mot duppeditt-undervisning? Fordi veldig mange undersøkelser har vist at hvis en vil at jenter **ikke** skal velge fysikk, men tvert imot vende seg vekk fra faget i avsky og vånde, da skal en riktig kjøre på med duppeditter! Jo flere fjerne apparater, jo bedre. En skal ikke snakke om menneskenes behov, eller om sosial tilknytning, for å si det på en annen måte.

Svein Lie og Svein Sjøberg er blant flere som har brydd seg om dette lenge. De sier: "Noe satt på spissen oppfatter vi situasjonen slik: Mange elever beskriver spesielt fysikkfaget som kaldt, lukket, autoritært, som et sett med Riktige Svar på spørsmål de aldri har stilt. Undersøkelser viser at abstraksjonsnivået gjør faget utilgjengelig for det store antall elever. Man har lagt seg på et faglig abstraksjonsnivå som skyter langt over mål. I stor grad er faget rensket for dagligdagse anvendelser og sosial tilknytning....det er spesielt jentene som rammes av et slikt bilde av faget. Jentene utvikler negative holdninger til faget, de finner det lite interessant, at det mangler relevans både til dem personlig og til samfunnet. Gutter mener i stor grad det samme. men det ser ut til at dette ikke spiller så stor rolle for dem. De forholder seg mer instrumentelt til faget, dvs. de ser det som et middel til å nå et mål, mens jentene er mer opptatt av at faget skal fortone seg meningsfylt i seg selv."

Det er nemlig ganske typisk for jenter å spørre: Hva skal vi bruke dette til? Hva er det godt for? Hvorfor skal vi lære det?

Atombomba – kan noen få den i huet?

Hvorfor er det bestandig mange jenter som ikke deltar i diskusjoner i klassen? Er de ikke interessert i samfunnsspørsmål? Følger gutter mer med? Eller er det guttas måte å diskutere på som jenter ikke blir med på?

Klassen lærer om Sverige, og elevene har sett i atlasen at det er atomenergiverk i sør.

– Det kan bli høl i beholderen, og så kan det renne ut farlig gass, forteller Teo.

– Og så kan reinsdyra dø, veit Marit.

– Vi er heldige som har elver og fosser, frøken, for da kan vi få strøm likevel, sier Kari.

Vi snakker litt om forskjellige energikilder. Barna vil ha strøm, men ikke forurensing.

– Jeg lurar på hvordan atombomba kan smelle så fælt, sier Anders. – Jeg trur ikke atombombene er så store, men de sprenger mye mer enn alle de andre!

– Det er atomer inni dem, ikke sant, forklarer Roger, – og når atoma kolliderer med blyet, så smeller det.

– Nei, de kolliderer ikke, de eksploderer inni! Det er noe som er sterkere enn dynamitt. Det er sånn som diamanter. Svein slår ut med armene for å vise.

Det er bare gutta i klassen som tar ordet. Jeg skriver talerliste på tavla så alt går riktig for seg, og slik at de slipper å sitte så lenge med handa oppe.

– De eksploderer ikke inni, men det er noen greier som kolliderer og fester seg, og så blir det varmt, og da smelter en blank dings inni, og når det renner ut så eksploderer det fordi det kommer en gnist. De viste det på fjernsyn, forklarer Robert sakte og overbevisende.

– Det var jo akkurat det jeg sa, skynder Svein seg å si, oppgitt over at Robert kunne tru noe annet.

Noen gutter og alle jentene er passive tilhørere til denne diskusjonen der deltakerne forsøker å overgå hverandre i kunnskap om atombombas indre. Med sterk overbevisning om at de har rett, hver og en, framfører de forklaringa si, og ser seg belærende rundt, på hverandre.

Nå er det på tide å stoppe. Jeg må bare få med Kari som står på talerlista.

Kari vipper litt fram og tilbake på stolen sin, ser på Robert og sier: – Tenk litt på dem som får den i huet, da!

Robert, Svein, Roger og Anders ser litt forundra på henne, men bare et øyeblikk, og rekker opp handa for å fortsette konkurransen. Det får de ikke.

Dette er typisk. Innfallsvinkelen til jenter og gutter kan være høyst forskjellig: Guttas om hvordan den virker, jentenes om noen kan få den i huet. Mange naturfaglærere som har jobba med dette, sier at det ikke bare er sånn at jentene trenger fysikk

for sin egen del. Fysikkfaget trenger også jentenes tankegang – ikke minst i ei tid hvor riktig mye kan fås i huet!

Men dette er det slett ingen alminnelig enighet om. En lærer jeg snakka med på den tida Golfkrigen varte, fortalte hvor ille berørt han var av jentene i klassen sin. Sjøl under en slik krig, da avisene var fulle av det som hendte hver eneste dag, da fjernsynet sendte filmer og intervjuer hele døgnet, – så greide ikke jentene å følge med! De var totalt uinteressert! De var 12 år! Snart skulle de på ungdomsskolen og få karakterer i samfunnskunnskap! Hvor hadde de huet hen? Under armen? Nedi sminkepungen? Læreren hadde lyst til å riste dem, vekke dem, tømme kaldt vann på dem.

Jeg syntes også det var temmelig rart at jentene ikke hadde oppdaga at Irak blei bomba, ja det blei litt flaut for meg på jentenes vegne.

– Gutta følger med på det meste, fortsatte læreren. – De har lange diskusjoner i klassen om raketter, hvor langt rakettenes reker, presisjonsnivået – feilmarginer til og med!

Jeg skjønnte hva han mente, for jeg hadde ved en feiltakelse kommet til å skru på fjernsynet da de sendte et klipp fra ett av de amerikanske fjernsynsselskapa. En motbydelig mann fortalte glad om hvor mange strålende raketter som hadde bomba hvor mange byer. Gøyalt fyrverkeri lyste opp i natta.

– Sier jentene virkelig ingen ting? lurte jeg på.

– De skriver dikt! sa læreren. – De skriver dikt! Det er i og for seg ikke noe å si på dikta, men det er det samme som går igjen, da veit du!

Jeg har sett dem. Det var slike dikt:

Hvor er veggen?

Hvor er muren?

Hvor er bakken

der hun sto?

På steinen kan jeg bare se

en liten

ensom

sko.

Hvilken kunnskap er viktig kunnskap? Denne læreren hadde tatt

Når noen spiller kurvball

I veldig mange klasser er det guttekulturen som dominerer hva som skal skje i gymtimene. Ofte er mange jenter tilskuere. Hva kan gjøres med det? Hvordan kan jentene få hjelp til å stille krav om å få gjøre ting som er morsomme for dem? Hvordan kan vi hindre at Ronny, Petter og Umit bestemmer det meste?

- Hit, a, Ronny!
- Hit, a, Petter!
- Hit, a, Umit!

Klassen har kurvball. Riktignere er det å si at mange i klassen har kurvball. Ronny, Petter og Umit er ivrige og kaster mest til hverandre. Her gjelder det å vinne!

Lise har tydeligvis lyst til å være til nytte på laget sitt, for hun løper opp når Petter løper opp, og ned når Petter løper ned. Men ingen kaster til henne. Og når bølgingen av gutter dundrer ned mot kurven, smetter hun til side borte ved ribbeveggen og gjør seg tynn.

Petter liker Lena. Hun klarer å nappe til seg ballen uten å få kjeft. Men hun kaster ikke opp i kurven. Hun vil jo ikke ødelegge for laget sitt. Hun kaster til Petter. Petter kaster. Det blir mål.

Laget jubler, spillet fortsetter, Lena får tak i ballen på ny, og oppglødd over å være på Petters lag, kaster hun mot kurven. Ballen hopper opp og ned på ringen, men faller utafor.

– Hælvete! Nå gjorde du så vi mista ballen også! Du skulle ha kasta til meg! Petter skriker, Lena krymper og blir en halv meter høy, og inntar Lises posisjon: Løper positivt opp og ned langs ribbeveggen.

Hele tida har Kari stått nede ved det ene målet. Hun er ganske treffsikker. Det har jeg sett mange ganger når elevene har øvd seg på å stå under kurven og kaste. – Her! roper Kari. – Hit! Hun står helt aleine, og Petter burde opplagt kaste til henne, men han ser henne ikke, dribler ballen av sted, kaster den til Umit som kaster

til Tarik, som kaster til Petter som bommer. – Du sto i veien! skriker Petter til Kari.

For ei stund sida traff jeg igjen Mette, en gammel elev som jeg kjente igjen etter hvert. Hun gikk på idrettshøyskolen nå. Det var i grunnen ganske rart, på bakgrunn av det hun fortalte.

Hun kunne ikke huske annet enn at de sparka fotball i gymtimene på barne- og ungdomsskolen. Hun grudde seg bestandig til gymtimene. For fotball var så seriøst! De var søtten jenter og bare sju gutter i klassen, men det pussige var at fem av gutta bestemte alt. De fem gutta sparka fotball på fritida.

Mette deltok ikke i noe lagspill, for det var stort sett bare de fem som hadde ballen. Hun passa seg så hun ikke fikk ballen, for hvis hun gjorde noe som de gutta mente var feil, brøyt hælvetete løs. Og så god hun blei til å dukke!

Samtidig lot hun som om hun var med, for ellers ville lærerne bli sinte.

Derfor utvikla hun en genial taktikk! Hun løp fram og tilbake og fulgte med, for da så hun aktiv ut, og da blei ikke lærerne grinete. Og for å vise at hun var med på laget så ikke gutta skulle kjeffe, passa hun på å se når det blei mål, sånn at hun kunne rope jeee eller neiii på riktig tidspunkt.

Så begynte noen av jentene å spille håndball, og blei etter hvert ganske gode. En gang fikk de mast seg til at klassen skulle spille håndball i gymtimen. Det var naturligvis et overgrep, så guttegjengen blei skikkelig sur, for de kunne ikke de regla som dessuten var altfor vanskelige.

– Sette dere på benkene, så skal jeg forklare, sa læreren. Det var i 9. klasse. Da slo det Mette at hun hadde spilt fotball på skolen i mange år uten at noen hadde forklart noe som helst. Etterpå passa de flinke håndballjentene på at også gutta fikk ballen, sånn at de ikke skulle fortsette å være så grinete.

Mette fikk G i gym samtidig som hun vant sølvmedalje Osломesterskapet for juniorer i Tae Kwon Doe, en kampsport. Antakelig var det G i fotball hun fikk. Hun hadde drivi med idrett sida hun var lita. Hun gikk i turnforening i flere år, svømming holdt hun på med i tre år fordi hun likte å leke rask fisk, og Tae Kwon Doe i seks år. Der var hun også trener for dem som var enda mindre.

Når jeg ser jenter som hopper strikk, eller ser Mette som har

oppvisning i Tae Kwon Doe for eksempel, og ser hvordan det går an å være både lur, sterk og mjuk, ser jeg for meg den gymen en del gutter elsker, og som minner meg om den måten gutter slåss på: Brøl, dunk, brøl, dunk. Helt ape.

Hvordan gi status til jentegymen?

"For å komme bort fra uheldige kjønnsrollemønstre bør en arbeide aktivt med å gjøre skillet mellom tradisjonelle jente- og gutteaktiviteter mindre. Når jenter og gutter har kroppsøving sammen, må en ta hensyn til deres forskjellige ønsker og interesser. Gutter og jenter vil likevel i flere situasjoner kunne ha fordel av å ha kroppsøving hver for seg."
(Mønsterplanen 1987)

Det er nok altfor ofte sånn at Lise, Lena og Mette løper langs ribbeveggene og later ivrig som om de er med, fordi det blir tatt lite hensyn til "deres ønsker og interesser". Det hadde vi sett på skolen vår også.

Samtidig var det veldig vanskelig for mange lærere å få vekk den stadige kranlinga med gutta om hva som skulle gjøres i gymtimene. Det var bekymringsfullt at en god del jenter sa at de ikke syntes at gym var morsomt, og at de ikke likte seg.

For å forsøke å oppveie noe av det jentene blei fratatt i gymtimene, fikk jentene i to klasser gym sammen en time i uka, i tillegg til den vanlige gymen de hadde sammen med gutta. Jentegymen hadde to mål: Det ene var å gi status og plass til det jentene kalte gym, nemlig turning og apparater. Det andre var å gi trening i det jentene hadde minst trening i, som å skyte mål med ball.

Jentene gleda seg til de timene. Og når det var samlinger for hele skolen, opptrådte jentene rett som det var med ting de kunne, på matter på scenen i samlingsalen.

Noen større jenter hadde tatt opp turninga på video. Nå gjaldt det å få jentene og gutta til å se det samme som vi så.

I distriktet hvor skolen lå, var turning en typisk jenteaktivitet, og hadde ingen status blant gutta. Nå skulle alle få se hvor flinke de var! Kanskje de ville bli litt stolte av seg sjøl også?

Stor var spenninga og nysgjerrigheten da vi voksne kom og inviterte hele 4a og 4b på videoforestilling fra jentenes gymtime.

Det blei stille. Alle stirra. Der så vi jentene som gjorde de mest halsbrekkende øvelser, snurra rundt på stenger og i tau, og kunne mye mer enn jeg ante, jeg som hadde hatt dem i gym i tre år. Det var forbausende.

Ikke minst husker jeg alle de vennlige lydene! – Fint, Anne, nå klarte du det! – Prøv, Berit, ikke vær redd, du klarer det sikkert! – Jaaa! Og ingen slåssing og dytting i køer.

Stillheta som hadde lagt seg over 4a og 4b fortsatte. Jentene var flau sjøl om de nok var ganske stolte, for det er litt flaut å være flink. Gutta var også stille. Var de lei seg for noe?

– Så klart vi skal ta opp gutta på video i turning også, sa vi trøstende.

Det var feil. – Den dagen kommer ikke jeg på skolen, sa Espen.

– Jævla jenteskole! ropte Olav.

– Det sier faren min også, brølte Nils.

Jentene blei så lei seg! Video var jo veldig stas, dette skjedde for over ti år sida, nesten ingen på skolen var blitt filma før, så de trøsta: – Vi kan være med dere og vise!

Da var det greit. Gutta skulle riktig turne på video.

Så satt vi der igjen på ny videoforestilling. Vi så at jentene hjalp gutter, hyggelige og muntre lyder hørtes, og gutta sto på, det vil si noen av dem. I min klasse deltok bare to. De var medlemmer av byens turnforening, den store, i sentrum.

Ni av mine gutter satt på benken. Jeg gikk bort til dem og sa som jeg pleier: – Å sette seg på benken i gymtimen er akkurat det samme som å legge seg på golvet i norsktimen. Kom igjen!

Gutta svarte ikke. De bare satt der, som limt fast, med verdens sureste fjes, innelukka og mutte, og med armene i kors over brystet. Jeg gjentok oppfordringa. Ikke noe svar. Plutselig sa Fredrik det som gutter og menn ofte sier når de skal uttrykke sine innerste følelser: – HMPF!

Etter flere forsøk fra mi side, kom det indignert fra Ottar: – Vi kan ikke det der!

Vi voksne blei fryktelig glade for at gutta greide å si akkurat det. Alt kom fram på videoen, og nå kunne vi snakke sammen, voksne, gutter og jenter.

Vi voksne sa: – Vi har tenkt oss om. Det var sannelig ikke noe rart at de ni gutta satte seg. Så klart det var ekkelt for dem å skulle gjøre ting som de ikke hadde trening i – attpåtil mens noen så på!

Det mente alle gutta veldig. Jentene mente det enda mer: – Så klart det var kjempeekelt for gutta, fy søren frøken, stakkars gutta frøken!

Da kunne vi spørre om det kanskje kunne være sånn for jenter også, hvis vi ofte dreiv med ting som gutter hadde mest trening i? Jo, det kunne kanskje være litt dumt for dem noen ganger.

Denne erfaringa var viktig for oss og for klassene. Vi fikk litt lettere forståelse for at gymtimer skal gi plass for trening og glede for **alle** barn, og at det ikke er så greit å bli målt med mål som andre har satt opp. At det rettferdige ikke alltid er å dele likt og gjøre det samme, men å gi folk akkurat det **de** trenger.

Kanskje noen gutter trengte trening i å stupe kråke eller hoppe strikk, mens noen jenter trengte å øve seg på å kaste hardt i kanonball?

Hva kan vi gjøre for å få flere jenter til å more seg i gymtimene og få vekk den sterke guttedominansen – der den er et problem? Det sto jeg og grubla på mens klassen min hadde innebandy i gymsalen. Gutter og jenter mot gutter og jenter. Innebandy blir noen ganger foreslått av begge kjønn, og det hadde vært få protester i dag. Ungene løp hit og dit og skråla og ropte, det så riktig fint ut.

Med ett blei jeg var at Line sto temmelig passiv i utkanten av feltet, hun sto ganske rolig og pirka såvidt med kølla si, tydeligvis for syns skyld, trippa litt hit og dit, men var egentlig ikke med i det hele tatt. Da så jeg også Anne, på samme laget, med liknende pusling.

Jeg blei irritert. Hvorfor kunne ikke disse jentene lette på beina? Hvorfor sto de der og pirka? Jeg blei reint flau eller ergelig på alle jenters vegne, jeg syntes de dumma seg ut. Her dreiv unga og løp og mora seg, og så sto de bare der! Var de late?

Idet jeg skulle bort og dytte dem ut på banen, slo det meg: Var de redde for å få seg ei kølle i huet eller noe? Kølla skal jo ikke høyere enn kneet ifølge våre regler, men det kan jo skje uhell.

Eller følte de seg dumme og klossete? Syntes de at de var dårligere enn dem som de sammenlikna seg med? Var det så mange flinke andre der? Begge var vant til å turne, Line dansa ballett og var mjuk og spretten. Hvorfor sto de bare og glante? Jeg svelga irritasjonen og tenkte at jeg måtte finne på noe annet.

Den neste gangen vi hadde innebandy, satte jeg sammen jente-

lag mot jentelag som skulle være i den ene enden av gymsalen, og guttelag mot guttelag i den andre enden.

– Hei! skreik Line og for av sted med kølla si, hun var forvandla til et lite lyn som smatt og sklei hit og dit. – Kom igjen! Der, ja! Line brølte og lo, og mora seg veldig. Hadde jeg ikke vært der sjøl og sett det, hadde jeg trudd at den som fortalte meg det overdreiv en smule. Anne var ikke et fullt så bøllete lyn, mer som en frisk bris, men aktiv, det var hun.

– Var det morsomt? spurte jeg Line etterpå. Det hadde det vært. Og vi kunne godt ha innebandy riktig ofte.

– Hvorfor var det morsommere nå enn sist? lurte jeg på.

– Fordi atte du aldri veit om du blir slått når gutta er med, og så dytter dem, og så blir det mer kjefting, og så er dem så gode, det trur dem i hvert fall sjøl, i hvert fall Roger, pusta Line.

Flere av jentene som hørte dette, nikka: – Akkurat, og så tar dem ikke noe hensyn.

– Jeg var flinkere nå, jeg, sa Anne fornøyd og gikk for å dusje.

Det slår meg mange ganger hvor utrolig sterkt det virker på et menneske hvis det trur at andre kan en ting bedre! Ofte spiller det liten rolle hva en faktisk kan, fordi det er mye viktigere hva en trur andre kan.

Og det går nok begge veier: Er jeg sikker på at alle andre kan stå på skøyter på det aller mest strålende vis, hoppe rundt i elegante piruetter, lage toogtretti åttetall på den stålblanke isen, sjøl om jeg aldri har sett det, kan det godt hende at jeg glemmer skøytene hjemme den dagen.

Men trur jeg at det er få som har stått så mye på ski som jeg – gjennom skauens ville sus, styrta nedover liene, bøyd meg elegant under granas lange greiner, svingt unna elgbein og trelegger, – men uten riktig å vite hva andre kan, så er jeg antakelig først ute med nysmurte ski, trippende og trampende fordi de andre somler. En vurdering av godt eller dårlig gjøres jo i forhold til noe.

Det er kanskje dette som er med på å ta fra mange gutter sjøllitliten når det gjelder dans? Mange gutter der jeg har jobba, har ei hardnakka forestilling om at jenter flest kan danse veldig fint og sjølsikkert, noe som slett ikke er tilfelle.

Men denne trua på at de kan mye mindre enn jentene, har gjort at de ikke vil danse i det hele tatt. En og annen gutt danser

og leker at de er Michael Jackson nå, men de er i et lite mindretall. Når jentene ikke er der, har jeg sett de fleste gutta prøve seg på både den ene og den andre dansen – hvis det å danse er en del av stedets guttekultur. Er det ikke det, er det vanskeligere å få dem med.

Klassene, skolens tradisjoner og den lokale kulturen er forskjellig fra sted til sted, naturligvis. Så ethvert sted må jo gjøre sine egne undersøkelser og lage sine egne tiltak. Noen lærere med erfaring for at gymtimene fort blir slik gutta vil ha dem, har starta forsøk med å dele. Da har de ei bestemt mening med jentegymmen og ei bestemt mening med guttegymsen. En lærer jeg snakka med, fortalte at både jenter og gutter virka tryggere og lo mer, og at det blei mindre konflikter.

Mange jenter var særlig fornøyde, fordi de hadde "hele gymsalen for seg sjøl", som de sa, enda det var like mange elever der som før, for det var jo jentene fra to klasser, men nå var det altså så god plass at de kunne gjøre alt mulig.

På skoler som ikke har to 3. klasser, to 4. klasser osv, men bare en, kan en kanskje gjøre det slik at 1. og 2. klasse har gym sammen, 3. og 4. osv. Det fins løsninger som en kan prøve – alle steder.

Noen lærere gjør det på en annen måte: De har gutter og jenter sammen. Men de bestemmer at jentene holder på med en aktivitet i den ene enden av gymsalen, og at gutta holder på med noe annet i den andre. Da oppnår de at den fysiske plassen blir delt likt, og de oppnår i større grad at elevene får vært aktive på sine egne premisser. De som "egentlig" kan det best, er ikke på gruppa.

Noen lærere legger mye arbeid på begynnelsen av året i å diskutere gymprogrammet for et halvt eller et helt år med klassene. Resultatet blir hengt opp i begge garderobene og i gymsalen. Det demper også krangling å la "vi har aldri ballspill".

Noen lærere lar grupper av jenter og grupper av gutter bestemme hva som skal gjøres i en del av gymtimene – sammen med læreren sjølsagt, så det ikke forberedes noe som kan være skadelig. Dette er også med på å lage variasjon, og på å motvirke at enkelte eller ei enkelt gruppe dominerer – år etter år.

Det er rart hvordan enkelte aktiviteter blir slike som teller, og hvilke som ikke teller. Elever har sagt til meg at med rullebrett eller skate-board, følger caps, reklame og baner. Men med strikk

følger ingen ting. Storebror kan få skate-board til mange hundre kroner, mens søster kan få en strikk til 7,50. Ingen strikk-caps, eller myk strikk-bane.

Har du studert jenter som hopper strikk? Noen ganger er de mange som hopper samtidig, helt likt, etter et mønster som et ukyndig øye ikke forstår, for det er så komplisert.

Har du sett når strikken er på lår? Da skal strikken være så høyt oppe på låret at den er rett under skrittet, og den som hopper, står helt stille rett inntil strikken, spretter rett opp i lufta med samla bein og hopper over uten å være nær! Å hoppe strikk (og tau) er en krevende idrett. Hvorfor er ikke strikk og tau med i idrettsmerket?

Det slo meg etter at jeg uten å tenke sto og skreiv opp krava til idrettsmerket på tavla. Du veit det merket som vi dreiv med også, der vi skulle hoppe, løpe og kaste ball, og klare bronse, sølv og gull.

4. klassen blei helt stille bak meg. Skeptisk snudde jeg meg, for når det blir virkelig helt stille, da er det noe som skjer antakelig.

De bare satt der og så på tavla. Jeg skreiv videre. Det var fortsatt stille. Jeg så på dem, men skreiv videre.

– Hva er det? spurte jeg da jeg var ferdig, og alle krava sto oppmarsjert med hvitt kritt.

– Skal vi løpe saktere enn gutta? spurte Linda forsiktig.

– Skal vi hoppe lavere også? spurte Kari.

– De skal kaste kortere! Det er urettferdig! sa Robert.

Jeg så på det jeg hadde skrivi. Æsj og dobbelt æsj!! Min tufs! Hvorfor hadde jeg ikke tenkt!

Jeg så på dem igjen. Det var riktig noen blanda ansiktsuttrykk. De så at noen som bestemte over idrettsmerket mente at jenter skulle være dårligere enn gutter. Det var lavere krav til dem.

Det var flaut.

– Vi løper og hopper, foreslo jeg, og så ser vi hva som skjer. Kanskje krava burde vært midt i mellom, men like, sjølsagt!

Det viste seg å være hipp som happ om du var jente eller gutt, bortsett fra at det var noen jenter som løp fortest, og noen gutter som kasta lengst med liten ball.

Men hvilken rolle spiller det om du løper 60-meteren på 11,5 eller 11,7, ærlig talt? De ulike krava til idrettsmerket gjør stor skade.

Enda morsommere blir det når en tenker på hvordan krava kom i stand. Det skjedde før siste verdenskrig. De lot mange jenter og gutter løpe, tok tida, og laga gjennomsnitt. Da fant de ut at jenter løp noen tideler saktere. Hvorfor løp jentene saktere?

Jeg har snakka med ei som var med på det der. Jentene hadde aldri vært med på å løpe 60-meteren før, men nå skulle de. De blei tatt med ut på veien. Klar, ferdig, gå! De løp alt de kunne så de lange skjørta flagra. De løp en eneste gang, og de løp i skjørt. Resultatet av dette skriver vi på tavla den dag i dag.

Men etter våre erfaringer i 4. klasse, begynte vi å diskutere om vi isteden burde lage skolens eget idrettsmerke, eller helst et deltakerbevis. Hva vi skulle kalle det, var ikke det viktigste, men diskusjonen forut for det!

For da diskuterte klassen: Hva er viktig å ha med? Hva er idrettsprestasjoner? Hva er moro? Er å stupe kråke idrett? Hva med å hoppe strikk? Er å hoppe strikk høydehopp, eller er det bare hopp over stang som er høydehopp? Er å kaste ball på blikkbokser å kaste ball? Eller er det lek? Er lek lov til idrettsmerket?

Jenter syntes at strikk helt opplagt skulle være med, mens gutta sjølsagt syntes det var helt på bærtur. Hva med å klatre i trær? Hva med fotball? Sykling? Balansere på planke? På bom? Eller balansere en boks med vann på huet? Hva var idrett?

Diskusjonen var engasjerende, og fikk opp ungenes syn på hva de likte og hadde erfaringer i. De tok til og med alvorlig på at de var temmelig forskjellige, men på en hensynsfull måte:

Var det riktig å ta hensyn til at barna dreiv med veldig ulike ting, og at ikke alle kunne alt? Skulle noe være frivillig? Skulle noen jenteting og noen gutteting være tvang, sånn at alle lærte litt av hver?

Diskusjonen forsvant fordi hele skolen forsvant, men jeg skulle gjerne vært med på en sånn diskusjon hvor denne saka blei diskutert i alle klasser over lang tid før det blei vedtatt noe.

Elevene kunne gjøre undersøkelser hos hverandre, intervjuje parallellklassen eller andre, få inn forslag, bli enige om premissene. Så mye både de og vi ville lært av et slikt arbeid! Og merket ville blitt deres eget.

Så pent du skriver!

Lærere har ofte ulike forventninger til jenter og gutter. Jenter blir sett på som plikttoppfyllende og ordentlige. Gutter får flere faglige kommentarer, og jo eldre de blir, jo mer interessante synes lærerne de er. Hvilken oppførsel er det vi framelsker hos de to kjønna?

Klassen satt i norsktimen og skreiv. Setningen "Den snille heksa Solveig spiste fire muntre høner og rei på en spretten gris" blei skrivi med orda under hverandre i norskboka, og så skulle de finne hvilke ordklasser orda tilhørte. Hva var substantiv? Hva var adjektiv? Dette var ganske vanskelig, og jeg gikk rundt i klassen for å være til hjelp.

Hos Kari stoppa jeg. Boka hennes var så nydelig! Skrifta tydelig og jevn, overskrifter ryddig plassert hele veien, avsnitt mellom oppgavene, og ikke noe klussing. Det er så deilig å åpne ei slik bok når du skal rette den, akkurat som hvile, etter fem bøker hvor du må leite etter stykkene og tyde skrifta så godt du kan.

– Kari, så nydelig orden du har i bok...sa jeg før jeg stoppa brått. Nå var jeg akkurat slik som lærerne i bøkene jeg hadde lest fra flere land. Artikkelen i Newsweek sto for meg, der det sto om forskning i USA som viste at gutter får ros for det faglige innholdet, mens jenter oftere får ros for at arbeidet er pent gjort.

Vi lærere har det nemlig med å rose jenter for penheta i bøkene når vi heller skulle tatt oss tid til å kommentere det faglige innholdet. Etter å ha hørt slike kommentarer i noen år, er det vel ikke tvil om hva læreren syns er fint med jenter!

Gutter får ikke mange slike kommentarer. Det er fordi bøkene ofte er slik at vi ikke kan rose orden og oversikt. Skal vi si noe da, er det innholdet vi må snakke om.

Etter å ha stoppa meg sjøl, blei jeg stående litt til hos Kari. Det var temmelig vanskelig, for Ronny og Petter begynte å bli urolige. Kroppen min ville gå bort til dem, jeg blei bøyd bakover, men viljen planta føttene fortsatt fast hos Kari. Jeg blei bøyd til sida

som en langt tre, for jeg ville hindre Ronny og Petter i å begynne å tulle, alle hadde jobba så fint til nå, og ordklasser skulle de lære. Svaiende med alle øya i nakken og øra retta mot de to gutta, klar- te jeg med stor innsats å lese hva Kari hadde skrivi. Det var van- skelig, men jeg tvang meg. Alt var riktig, bortsett fra at hun ikke visste at "den" var pronomen, det diskuterte vi litt, og jeg gikk videre. Det vil si, jeg blei skutt ut videre.

Hvilke forventninger andre har til deg, spiller stor rolle for hva du gjør. Trur de rundt deg at du klarer ei oppgave, ja er de helt overbevist om det, begynner du nesten å tru det sjøl også. Men hvis de ser litt vekk når ditt navn blir nevnt, mumler høflig, flyt- ter litt på koppene og tilfeldigvis kommer på et annet navn iste- den, da mister du nok fort motet og skjønner at du ikke er den rette for oppgava.

Dette er velkjent for dem som underviser. En positiv, oppriktig forventning til at barnet klarer ei oppgave, virker sterkt på bar- net. En sur eller negativ forventning virker nøyaktig like mye i den andre retninga.

Dette fikk en amerikansk lærer erfare på en dramatisk måte. Hun starta med å ville vise barna hva rasediskriminering var. Det var etter mordet på Martin Luther King. En dag kom hun inn i klassen sin og sa til dem som hadde brune øyne: – Dere har de rette øya. Og de som har de rette øya, skal få fem minutter lengre friminutt, spise først, velge hvem de vil spise sammen med og hente en ekstra porsjon.

De blåøyde fikk ikke noen av disse ekstra fordelene. I timene passa hun på å oppmuntre de brunøyde mye mer enn de blåøyde, og hun viste også små forventninger til de blåøyde: – Blåøyde barn husker visst ikke bøkene sine...

Etter ei stund bytta hun om. Nå var det barna med blå øyne som hadde alle fordelene.

Barna i den underlegne gruppa blei aggressive og lei seg. Men læreren merka et resultat som hun aldeles ikke var klar over på forhånd: Når elevene hadde opplevd å tilhøre den riktige gruppa, blei de flinkere på skolen til evig tid! Forventningene om at akku- rat de klarte alt mye bedre, førte til at de blei mer sjølsikre – de trudde de kunne løse oppgavene – og de klarte det! Og da hadde de jo fått erfaringer i at de klarte det.

Ettersom forventninger fra andre har så mye å si for ens eget

sjølbilde og for hva en våger å kaste seg inn i, har mange vært opptatt av om lærere har ulike forventninger til jenter og gutter. Tenk om lærere utstråler holdninger som sier til jenter at fysikk ikke er så greit for dem? Det har mange forskere lurt på, og de har finni ut noe også.

En engelsk forsker samla inn fysikkbesvarelser om destillering fra jenter og gutter på 11 år. Noen oppgaver var riktig besvart, noen var feil. Oppgavene blei gitt til naturfaglærere, menn og kvinner. Noen lærere fikk vite at besvarelsene var skrivi av gutter, og noen fikk vite at de kom fra jenter. Dem de i virkeligheten fikk, var fra begge.

Lærerne mente at "gutta" var bedre på nesten alle områder: "Gutta" hadde mange flere ideer enn jentene. Om ikke det var nok, så hadde de større interesse for det de holdt på med også.

Men det stopper ikke der! "Gutta" var mye mer presise når de skreiv om det forsøket de hadde gjort. Trur du nå at det er slutt? Da tar du feil! "Guttas" språk var mye mer uttrykksfullt enn "jentenes". For ikke å snakke om at "gutta" sjølsagt organiserte ideene sine bedre. Er du helt overvelda av alt dette?

Men det er mer! "Gutta" var mer vitenskapelig nøyaktige. Det er enda mer: Lærerne så at "gutta" hadde brukt mer tid på oppgava enn "jentene", og at de virkelig hadde anstrengt seg mer. Konklusjonen til lærerne var at "gutta" var generelt bedre, og flere "gutter" enn "jenter" kunne anbefales et høyt faglig nivå i den videre skolegangen.

– Men var ikke "jentene" best i noe, tenker du kanskje. Sjølsagt var de det. "Jentene" var bedre enn "gutta" på ett område:

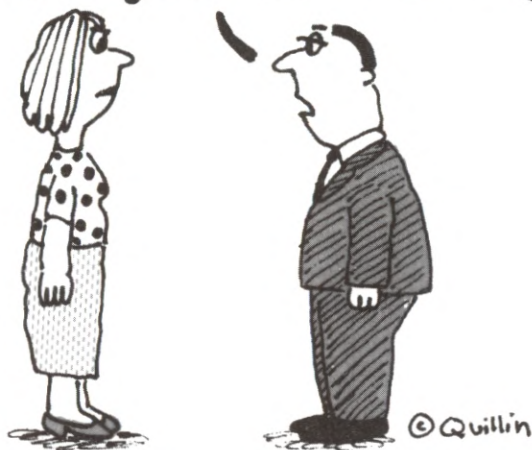
Orden!

Jeg veit ikke hva lærerne sa da de fikk vite at de var blitt lurt trill rundt. Vi kan jo håpe at norske lærere tenker helt annerledes enn mange engelske lærere.

Det har vært skrivi mye om jenters holdninger til fysikk. Men hvor mye er det blitt undersøkt og skrivi om fysikklærernes holdninger til jenter?

Det er flere undersøkelser som viser at lærere, uansett kjønn, venter mer av gutta faglig. En engelsk forsker gjorde en undersøkelse der hun tok **en** elevbesvarelse på ei prøve i matematikk. Den fikk hun mange gutter og jenter til å skrive av. De skreiv ikke navnet sitt på arket. Så blei disse avskriftene gitt til mange lærere

if God had intended women to think
he'd have given them better jobs

av begge kjønn med beskjed om at dette skulle rettes, og det blei gjort. Da viste det seg at oppgavene som var skrivi med gutteskrift, fikk gjennomsnittlig bedre karakterer enn oppgavene med jenteskrift.

Vi kan bare gjette hva som skjedde: Når læreren trudde at hun hadde med en gutt å gjøre, og en lærer tar ikke ofte feil i å bestemme skriftas kjønn, så kom tvilen tiltalte litt oftere til gode enn når læreren trudde hun hadde ei jente foran seg. Var det tvil om G pluss eller M minus, så gikk det litt oftere opp.

I Norge er det gjort undersøkelser om lærernes forventninger. Standpunkt karakterene og eksamensresultata for ca 10 000 jenter og ca 10 000 gutter i 9. klasse blei sammenlikna. Da viste det seg at et viktig 8.marskrav for jenter burde være: Vi vil ha eksamen!

Forskerne oppsummerer det slik: "Når man sammenlikner eksamensresultatet med standpunkt karakterer viser det seg at jentene har blitt systematisk undervurdert i forhold til guttene. Når det f.eks. gjaldt de guttene som fikk S til eksamen i 9. klasse

våren 1978, hadde 63 % av dem S i standpunktkarakter på forhånd. Det samme gjaldt under halvparten (46.2 %) av de jentene som oppnådde S til eksamen."

Hvis det er sånn at lærere jamt over venter mer faglig av gutter enn av jenter: Merker elevene det? Hvis jenter blir møtt med lavere forventninger enn gutter i et fag som matematikk, så kan det hende at dette er et viktigere tema for diskusjon enn å vise fire hundre bilder av jenter som kan regne veldig bra?

Noen sier at for å utforske de moderne sannhetene om jenter og matte, må vi forstå noe av historia både til matematikkundervisninga og til ideene om kvinnes kropp og sinn.

I vår kultur har mennene sida opplysningstida blitt framstilt som bærerene av rasjonalitet og ånd, mens kvinnene har vært kropp og følelser. Rousseau var en av de viktige propagandistene for et slikt syn. Et viktig argument bare for 100 år sida for å holde kvinner utestengt fra høyere utdanning, var at de var styrt av følelser, og derfor ikke kunne tenke rasjonelt. Ja, det var både unaturlig og skadelig for kvinner å tenke, rett og slett skadelig for hele menneskeheten. Dette var bakgrunnen for ideen om at kvinnesinnet står i motsetning til vitenskap og matematikk. Rigoletto har helt grepet her:

*Kvinnen er føyelig,
yndig og bøyelig,
mest lik den unge lind,
vugget av vestenvind.
Snart står hun gredende,
snart står hun kvedende,
gråt løser latter av,
hun er som skum på hav.*

Fordi kvinne er kropp og mann er ånd, er det ikke lett for ei kvinne å få gode resultater intellektuelt, for hun har jo ikke den samme briljante hjernen. Men hun kan kompensere mye ved å jobbe hardt, for kvinner er som kjent gode til å jobbe. Samtidig betyr det, at å jobbe hardt ikke er like fint som å tenke briljant uten anstrengelse. Så når jenter jobber hardt på skolen, så er det et tegn på at noe ikke er helt som det skal være: "Hun er ikke så skarp, men hun jobber hardt, så hun får S". Og omvendt for gut-

ter: "Han får Ng, for han jobber ikke, men egentlig har han god forståelse for matematikken. Han har talent".

Noen forskere i England undersøkte hvordan lærerne så på elevene. I middelklasseskolene brukte lærerne konsekvent begrepet "naturlige anlegg" – for å beskrive de flinke elevene – hvis de var gutter. Jenter, sjøl med de beste karakterene, blei mye oftere kalt "hardt arbeidende".

Denne beskrivelsen, om hardt arbeid, blei brukt som en motsetning til "evner" og "å ha sansen". Dette fenomenet – å nedvurdere kvaliteten på de gode prestasjonene til jentene fordi den er sett på som ikke produsert på den rette måten, er ekstremt vanlig. Dette har alvorlige følger: Barn som en ser arbeider, må mangle noe i evner eller anlegg, de mangler altså kvaliteter som gjør at de får gode resultater uten å jobbe noe særlig.

De fleste undersøkelsene jeg har lest om lærerholdninger, er gjort i utlandet. Kanskje lærerne i Norge er helt annerledes? Hvem vil finne det ut?

Sjøl stemmen vår forteller om ulike forventninger: Svenske forskere undersøkte om voksne snakker til jenter og gutter på forskjellig måte. To voksne personer, en mann og ei kvinne, skulle forestille seg at de snakka til en kattunge og deretter til en bulldogg. Dette blei tatt opp på lydbånd, blanda hulter til bulter og spilt for 50 voksne som skulle gjette om mannen og kvinne snakka til en gutt eller ei jente. En av tilhørerne trudde de snakka til hunder. De andre 49 hadde ganske klare svar: Katt var jente, og bulldogg var gutt.

Flere taleforsøk viser at voksne snakker mjukere og lysere til jenter, og fastere og mørkere til gutter, og at vi snakker til jenter som om de er yngre enn de er. Vi kan til og med finne på å lespe til jenter!

Å slå Kari er moro, det!

Det foregår mye fysisk mishandling av jenter på skolen og i barnehagen. Det er ikke de voksne som står for slag og spark, men en del av gutta. Hvordan kan vi hjelpe jentene til å organisere seg og få mot til å protestere? Trenger jenter et tilfluktsrom? Hva får store jenter til å være redd for små gutter?

Jeg har inspeksjon ute i storefriminuttet. Mitt område på fredager er bak skolebygningen, på "banen". Det er en fotballbane der, som mest gutta bruker, men mellom banen og husveggen er det ei stripe med gress hvis det ikke er for sølete. Der leker en del av de mindre barna.

Latter og hyl høres lang vei. En flokk på fire gutter i 2. klasse løper etter en flokk på ti jenter i 3. klasse. De leker "ta"-leken. Jentene skal løpe fra gutta, men gutta skal nå dem igjen og "ta". Det betyr at gutta skal dra dem i jakkene og helst prøve å få dem i bakken. Og så skal alle løpe videre. De ler og morer seg. Jentene skriker både forskrekka og fulle av latter, mens gutta peser mer innbitt etter. Det er mer alvor der i gården.

Jentene lar seg elskverdig innhente. De er mye større av vekst, og løper fortere, men hvordan kan de bli fanga hvis de ikke løper litt saktere? Da ville det jo ikke blitt noen lek.

– Heisan! Der blir ei jente spent bein for. Hun stuper i bakken, jeg lurar på om tida er inne til å dra opp plasteret, men hun reiser seg opp og børster søle. Den minste gutten får blod på tann, hopper opp på ryggen hennes bakfra så hun mister balansen og detter igjen. Hun kommer seg opp for annen gang, det er ikke så mye latter og hyl lenger, jentene løper i flokk videre, gutta etter, mer innbitt enn før: – Nå tar vi dem, gutta!

Jentene løper til meg, alle ti prøver å klatre inn i jakka mi: – Dem skal ta oss, frøken! Dem skal ta oss!

Gutta stopper et stykke unna og pruster som bitte små okser.

Hos meg får ikke jentene noen trøst. – Hvem er flest, dere eller de gutta, spør jeg.

– Det er vi! roper jentene.

– Hvem er størst av vekst?

– Det er vi, vel! ler jentene.

– Hvem er eldst?

– Vi er størst!

– Hvorfor snur dere ikke, og løper etter dem isteden?

– Da tar de oss bare! sier jentene alvorlig.

– Hvem er sterkest? spør jeg.

Da får jeg ikke noe svar.

– De kan stoppe trakasseringa hvis de vil, tenker jeg, og foreslår: – Ta hverandre i henda. Løp i lang, lang rekke ved sida av hverandre etter gutta mens dere skriker og brøler alt dere kan. Ikke rør dem. Bare brøl. Det vil være et så stygt syn at noen og enhver ville bli redde.

Jentene må le og stå og tenker litt. – Det gjør vi, sier Lena brått, de tar hverandre i henda, løper som en brei mur under høye hyl. Gutta bråsnur og løper. Jentene etter, brølende. Gutta stanser. Jentene saktner farten. Jentene slutter å rope. Gutta brøler og løper fram. Jentene slipper taket i hverandre og løper i alle retninger. Nå er de redde. Gutta er sinte. Ei jente som har stoppa, og tydelig har meldt seg ut av leken, går bort mot noen andre i klassen sin som hopper strikk. Hun får seg et spark i låret som riktig sitter av en av forfølgerne.

Det er ikke bare på skolen hvor store jenter er redde for små gutter. I barnehagen har jeg sett det samme gang på gang. – Løp etter dem isteden, sier de voksne til jenter som redde har løpt fra enda mindre gutter. – Lag skremmelyder! Men jentene får seg sjelden til det.

Da Kari var mindre, gikk hun i barnehagen. Der hadde de noe som het samlingsstund. Kari blei plassert mellom Tor og Petter. De voksne syntes det var best å sette jenter mellom gutter bortover, ellers ville de bråkete gutta klumpe seg sammen og bruke mesteparten av tida til å knuffe på hverandre. Kari husker at de skulle fortelle fra sommerferien. Hun var fire år. Eller var det en annen gang eller mange ganger? Alle hadde i hvert fall mye å fortelle, Tor også, og da han var ferdig, ville han ikke høre, men pirk på Kari. Pirk, pirk, pirk, pirk, pirk...Så dro han i hårstrikken

hennes. Hun satte den på plass. Han dro den av. Hun satte den på. Han dro den av. Hun satte den ikke på.

Voksne Ingrid sa at han ikke måtte gjøre sånn. Han sparka på tøffelen til Kari isteden. Den gikk ikke av. Han sparka mer. Den gikk ikke av. Han sparka mer. Den gikk av. Kari gråt, men sa ikke noe, for hun var redd for Tor. Tor kilte Kari. Voksne Ingrid satte Tor på fanget sitt så han skulle være rolig. Der koste han seg. Kari lette etter hårstrikken og tøffelen uten å forstyrre.

Trur alle jenter at alle gutter er sterke? Sjølsagt er ikke alle gutter det. Har jenter erfart fra de var små at mange gutter er hensynsløse? Forveksler jenter hensynsløshet med styrke?

Har du sett hvordan litt større jenter – fra 5. eller 6. klasse – blir utsatt for mye fysisk plaging? På den ene sida er det klart at en del voldsom lek med løfting, velting og dytting kan være til gjensidig glede for jenter og gutter fordi de kan få tatt på hverandre uten at det blir for høytidelig eller kjæresteaktig.

Som når Anders i 6. klasse, lang og lealaus, skal vise sin store interesse for Marita, uten at noen direkte kan beskyld ham for å si: – Jeg elsker deg vanvittig, jeg blir sjuk av kjærlighet, jeg får ikke sove om natta, og om dagen må jeg sove av utmattelse, jeg snubler i dørhåndtak, henger fast armene i bilder på veggene som jeg går forbi, går på feil tog, min sjel lider.

Nei, Anders sier ikke alt dette. Anders ligger morsomt på lur i trappeavsatsen ovenfor når vi skal ut til friminuttet. Han brøler verdens største brøl som åtte bavianer, så murpussen raser ned av veggene. Nøyaktig som Tarzan kaster han seg gjennom lufta uten å berøre trappetrinna, og havner på ryggen til Marita. Marita er ikke helt forberedt, hun går på trynet i femte trappetrinn, og ruller ned nummer fire, tre, to og en. Det var ikke så mange, men med Anders rundt seg blir det kraftig rulling.

Ved utgangsdøra bruker han henrykt Marita som rambukk, døra sprenges opp, og der er det snø og is! Herlig! Marita har fortsatt de fleste av lemmene sine i behold, så dem kan Anders ta og vri rundt. Han bender Maritas høyre arm bak, hun skjønner det er av kjærlighet, så hun skriker bare litt og bøyer seg forover for å lette trykket. Anders sparker henne i rompa med kneet sitt, mens han fortsetter å holde armen bak. Han ler glad, kjæresten er nær! O sødme! Musikk i solnedgangen! Marita går på trynet for annen gang, stuper ned i issvuller og snø, herlig, Anders setter seg over

skrevs på ryggen hennes, mens han tar tak i det lange håret og gnir ansiktet hennes grundig ned i isklumpene. Huleboeren fra vitsetegningene lever blant oss.

Nå pleier det å bli nok for Marita, og før skulderen går av ledd, armene er rivi av og ansiktet er gnidd helt vekk, slår og skriker hun seg fri, for det klarer hun. Hun roper «din forbanna drittsekk» eller liknende, går til venninnene, halter, samler biter av kropp og eiendeler. Alle venninnene går på jentedo, vår tids tilfluktsrom.

Anders skjønner ikke noe, hva gikk det av den elskede, hvorfor blei hun så sint, hvor blei hun av, nå som de var så nær hverandre? Han hengsler og slenger på seg, ler hult, dunker litt i kameratene sine, de begynner spenne bein-leken og trakk-hverandre-hardest-mulig-på-tærne-leken.

Andre ganger er det ikke den store kjærligheten som driver Andersene til å forsøke å rive i stykker jenter. En dag lekte noen jenter og gutter i 5. klasse sammen i storefri. De lekte fange-leken, som betyr at gutter skal løpe etter jenter og fange og bære dem.

Etter ei stund var det bare ei jente igjen, Line, og fire gutter. Hun så litt forskrekka ut, men guttas oppmerksomhet var stor, og det er jo ikke hver dag en får så mye på en gang, så hun lo og løp. Hun blei fanga, skjerfet hennes blei dratt til, men hun pusta fortsatt, fikk løpe videre, blei fanga igjen. De velta henne ned på bakken og løfta henne i armene og beina og gikk tur bortover skolegården. Der hang hun og stirra opp i skyene, mens jakke og skjerf slepte rundt i søla.

Ansiktet hennes så litt mindre henrykt ut enn før, så jeg gikk bort for å hjelpe til med å gi henne en utvei med ære hvis hun trengte det: – Hei, leker dere hengekøye? lurte jeg på. Line tok sats og lo, og sa ja, ja, hengekøye, frøken! – Er alle fem med på leken, eller er det bare de fire bærerene som er med? spurte jeg. – Jeg er med, sa Line. Da hadde jeg ikke noe jeg skulle ha sagt.

Gutta gikk videre. De var oppskjorta, ropte unna vei, og vi-ersterke-ansikta kom fram. Nå begynte de å dunke ryggen hennes nedi bakken mens de gikk, hun blei skikkelig møkkete. Line skreik, men lo også, og gutta gikk videre. De kom til stolpene foran inngangsdøra. Gutta var uenige om hvilken vei de skulle gå, og brød seg lite om at det var et menneske de dro rundt på.

– Slipp! Jeg vil ned! ropte Line. Hun fikk seg et skikkelig dunk

med hofta inn i stolpen. Da orka jeg ikke se på lenger, gikk raskt bort og sa: – Dere synes kanskje det er morsomt, men jeg orker ikke se på lenger. Derfor må jeg bestemme at dere må slutte.

Det gjorde de. De slapp, Line deisa i bakken, krabba opp, halta bortover mens hun holdt seg på hofta – og forsvant inn i tilfluktsrommet. Da neste time begynte, så jeg at hun hadde grått temmelig mye.

Vi kan naturligvis se disse guttas bryting og dunking som ubehjelpelige forsøk på å få kontakt – og dermed godta det. Det synes jeg ikke vi skal. Jeg synes vi skal prøve å gjøre det lett for jenter å si ifra og protestere når det er noe de ikke liker. Det har de rett til. Men det må mange jenter øve seg på. Voksne kvinner også, for den saks skyld.

Jentene kan få øvelse i jentegrupper. Vi kan begynne så smått med å si hva vi liker og ikke liker av mat, av musikk, å gjøre i fritida osv. Så kan vi kanskje snakke om enda alvorligere ting:

Alle mennesker har rett til å bestemme fullt ut over sin egen kropp. Vi har rett til å skrike GÅ VEKK til folk. Men å skrike GÅ VEKK er skummelt for mange, så også **det** kan en bli nødt til å øve seg på.

Noen ganger øver vi oss på klassemøte, jenter og gutter sammen. Vi setter stolene i en ring. – Hva er den beste middagsmaten du veit? spør jeg. Ordet går rundt. Pizza er favoritt. På mi tid var det kjøttkaker. – Hva slags mat vil du helst ikke spise? kan være neste spørsmål. Vi kan si meninga vår om alt mulig: Det godteriet vi liker aller best og aller minst, musikk vi liker og ikke liker, hva vi liker å leke og hva vi ikke synes er så morsomt. Det er ikke så vanskelig å si meninga si om ting som ikke er så fryktelig alvorlige, så dette går greit og muntert for seg. Det er likevel trening i å si hva en mener.

Innimellom går det an å spørre om hva som er fint og trivelig med klassen vår, og hva de ikke syns er så bra. Dette er et vanskeligere tema, for Eva klarer å si: – Jeg liker ikke at du, Steinar, bruker alt jeg har i pennalet mitt. Du burde ha med deg ting sjøl.

At dette blir sagt, er strålende. Eva kommer med en beskjed i alles påhør om hva hun ikke liker, og det er ikke urimelig å kreve at Steinar skal ha med seg ting sjøl. Da gjelder det å følge opp saka slik at Eva ser at det nytter å snakke, og slik at Steinar virkelig finner fram pennalet sitt.

Hvis klassen er vant til å ha slike møter, og hvis det går an å snakke om litt alvorlige ting, kan elevene fortelle hva de ikke liker at noen gjør mot dem. Noen forteller at de ikke liker at armen blir bøyd opp bak på ryggen, noen forteller hvem som lugger dem, noen forteller hvem som dytter dem i trappa. Hvis eleven vil, er jeg med på å følge opp overfor dem det gjelder, sånn at det de sier, betyr noe.

Noen har ikke noe å fortelle. Men vi har ei postkasse i klasserommet, og vi skriver brev til hverandre.

Å øve seg på å si nei, kan gjøres med jenter og gutter sammen, eller med bare jenter: – Vil du spise is med eddik på? spør jeg. – Nei! brøler klassen. – Vil du gå med tegnestift i skoen? spør jeg. – Nei! hyler klassen.

En del jenter brøler ikke nei. De mimer. De beveger leppene i et nei, eller hvisker. Når vi er bare jenter, er det lettere å snakke for flere av dem. Vi leker to og to sammen. Vi kan leke at Kari skal være slem mot Eva. Jeg ser for meg at Kari skal være passe ekkel, og så skal Eva resolutt rope: – Nei! Gå vekk! Og så har alle lært at sånn skal det gjøres.

Kari puffer. Eva puffer igjen. De ler og morer seg, og klovner for hverandre. – Kari, du skal ikke være snill, du er slem og ekkel, forklarer jeg. – Og Eva skal bli sint og sur!

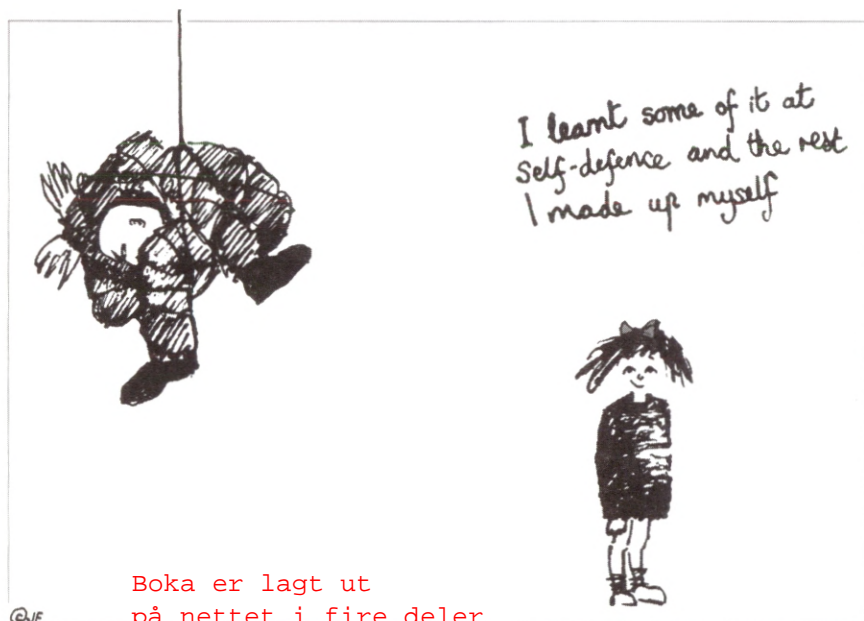
– Jammen, vi leker, protesterer Eva. – Jeg er ikke sur! De fortsetter å le og tulle. Det samme skjer hos de andre som leker to og to. – Dere spiller ikke dette teateret på ordentlig, sier jeg. – Rollene er bestemt av meg. Den ene skal leke ekkel, og den andre skal bli sur. En gang til!

Nå går det bedre. Kari puffer. – Slutt! Gå vekk! sier Eva vennlig. Kari lugger Eva, løst. – Gå vekk, din tufs, sier Eva og smiler, men prøver å høres sint ut. Nå vil Kari liksom bryte med Eva. Hun tar tak rundt henne, og Eva ler. Kari skal til å føre henne bort mot vasken, men snubler i reimene på en sekk så begge faller på golvet. Eva havner underst og slår seg. – AU! Hold opp, Kari, din dust!!! skriker Eva rasende og kaver seg opp. Alle stanser og ser på Eva. Stemmen og hele kroppen viser at hun mente det hun sa. Ingen kan være i tvil om det! Og så Eva, da, hun som aldri skriker opp for noe!

Kari står litt betutta og ser på Eva. Så begynner hun å le: – Jeg skulle bare gi deg litt vann! Eva må smile, vi setter oss og snakker.

Jentene forteller hva de tenkte da Eva skreik så høyt, at de skvatt, hva de trudde hadde skjedd, at de ikke hadde hørt Eva skrike så høyt noen gang før, at Eva så så sint ut, og litt beundrende blikk møter Eva. Eva forteller hvordan hun datt, at hun slo seg på hof-
ta og albuen, at hun ble helt rasende, ikke bare på Kari altså, men på grunn av at hun slo seg, og så lå hun brått ikke på golvet mer, hun sto der og var kjempesinna. – Jeg blei helt sterk, sa Eva. Det ringte ut, og Eva og Kari gikk arm i arm ut døra.

Om Eva kommer til å bruke sinnet sitt når hun virkelig trenger det, veit ikke jeg. Men vi skal øve oss mer.

GVF

Boka er lagt ut
på nettet i fire deler.
Du finner resten
i pdf-arkivet.